

ΡΟΔΟΣ

ΕΝΑΣ ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΠΑΛΙΑ ΠΟΛΗ

ISBN 978-960-456-519-1

© Copyright, Μάγδα Μαριά, Απρίλιος 2019, Θεσσαλονίκη

Σύμφωνα με το Ν. 2121/93 για την Πνευματική Ιδιοκτησία απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, η αποθήκευσή του σε βάση δεδομένων, η αναμετάδοσή του σε ηλεκτρονική ή οποιαδήποτε άλλη μορφή και η φωτοανατύπωσή του με οποιονδήποτε τρόπο, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Παραγωγή

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ - ΓΡΑΦΕΙΑ: 18ο χλμ Θεσσαλονίκης-Περαίας,

Τηλ.: 23920-72222 • Fax: 23920-72229 • e-mail: info@ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ: Αρμενοπούλου 27, 546 35 Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310-203720 • Fax: 2310-211305 • e-mail: sales@ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ: Χαριλάου Τρικούπη 22 • Τ.Κ. 106 79 Αθήνα

Τηλ.-Fax: 210 3816.650 • e-mail: athina@ziti.gr

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: www.ziti.gr

Μάγδα Γ. Μαριά

ΡΟΔΟΣ

ΕΝΑΣ ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΠΑΛΙΑ ΠΟΛΗ

Με τη χορηγία του Δήμου Ροδίων
για τα τριάντα χρόνια της κήρυξης της Μεσαιωνικής Πόλης
σε Πόλη Παγκόσμιας Κληρονομιάς από την UNESCO

Εκδόσεις Ζήτη

Η τοποθέτηση της πλάκας στην είσοδο του Καστέλλου που αναφέρεται στην Κήρυξη της Παλιάς Πόλης σε Πόλη Παγκόσμιας Κληρονομιάς από την UNESCO το 1988. Στη φωτογραφία ο Σάββας Καραγιάννης Δήμαρχος Ροδίων, Ηλίας Κόλλιας, Έφορος Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου και εκπρόσωπος της UNESCO επί ημερών των οποίων έγινε η κήρυξη.

*Αφιερώνεται
στον γιατρό Σάββα Καραγιάννη,
τέως Δήμαρχο Ροδίων,
και στην μνήμη του Ηλία Κόλλια,
τέως Εφόρου Βυζαντινών Αρχαιοτήτων,
που την Παλιά Πόλη πολύ αγάπησαν*

Πανοραμική άποψη της Παλιάς Πόλης.

Αντί προλόγου: ένας περίπατος στην Παλιά Πόλη

Ας γυρίσουμε τον χρόνο πίσω, τότε που η κόρη μου η Μαριάνθη-Γαλάτεια ήταν μαθήτρια. Παρακολουθούσε διάφορα εξωσχολικά μαθήματα και εγώ περίμενα να τελειώσει για να επιστρέψουμε στο σπίτι.

Βαρεμάρα... Δεν ήξερα πώς να σκοτώσω την ώρα μου. Ήθελα ν' ασχοληθώ με κάτι παραγωγικό, αλλά με τι... Έτσι αποφάσισα να ασχοληθώ με ένα ταξίδι, έναν περίπατο στην Παλιά Πόλη, και να σχεδιάσω ενδιαφέροντες δρόμους και τα πιο σημαντικά κτήρια που τους κοσμούσαν.

Χειμώνας... Οι δρόμοι άδειοι από τουρίστες, οι προθήκες και οι τοίχοι των κτηρίων χωρίς τα εμπορεύματά τους, τα πάντα κλειστά. Αυτό βοήθησε στη φωτογράφιση και στην αποτύπωση των κτηρίων.

Πολλά στοιχεία που το καλοκαίρι ήταν καλυμμένα πίσω από λογής-λογής εμπορεύματα αποκαλύφθηκαν και αποτυπώθηκαν. Μου θύμισαν εικόνες που είχα από μικρή, τότε που ζούσα με την οικογένειά μου στην οδό Ελευθερίου Βενιζέλου στο σπίτι ιδιοκτησίας Αχμέτ Αλή Καπατζή, γνωστό ως το σπίτι με τα βότσαλα, και τα απογεύματα της Κυριακής κατηφορίζαμε για να πάμε να φάμε το περίφημο σουβλάκι του Αλή, τα σοροπιαστά των Σαρί Χασάν και Μπακλαβατζή, την ωραία πάστα σεράνο του ζαχαροπλαστείου του Βόλλα που ήταν κάτω από τη σκάλα της Καστελλανίας και, βέβαια, να μην ξεχνάμε το καταπληκτικό παγωτό κρέμα-σοκολάτα σε χωνάκι.

Κατηφορίζοντας την οδό Ελευθερίου Βενιζέλου μπαίναμε στην Παλιά Πόλη από την πύλη Αμπουάζ, διασχίζαμε τον δρόμο με τα πλατάνια, χωρίς τους υπαίθριους ζωγράφους –που

δεν τον είχαν ακόμη ανακαλύψει– και φθάναμε στην οδό Ορφέως – εμείς την ξέραμε ως Ρολόι γιατί εκεί δέσποζε ο πύργος του ρολογιού που χτυπούσε τις ώρες και ακουγόταν σ' όλη την περιοχή. Κάτω από το Ρολόι στ' αριστερά η κύρια είσοδος του Τζαμιού του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς και δεξιά η Μουσουλμανική Βιβλιοθήκη. Στη συνέχεια, κατηφορίζοντας, τα καρβουνάδικα, τα σαγματοποιεία, τα σιδεράδικα και τα φερετροποιεία.

Η οδός Σωκράτους, ο πιο εμπορικός δρόμος της Παλιάς Πόλης, συγκέντρωνε τα υφασματάδικα, τα μαγαζιά με τα γυαλικά και τα είδη κουζίνας, τα μανάβικα, τα παπουτσίδικα, μερικά καφενεία και φυσικά τα μεζεδοπωλεία.

Έντονη η κίνηση με τουςπραματευτάδες, τους χαμάληδες, τους περιφερόμενους πελάτες και βέβαια τους χασομέρηδες.

Με το χωνάκι παγωτό στο χέρι διασχίζαμε την Πλατεία Ιπποκράτους –Καμένη την ξέραμε εμείς, αφού καταστράφηκε το 1926 από πυρκαγιά και το 1944 από τους βομβαρδισμούς των Συμμάχων– περνούσαμε στην οδό Ερμού, κι από κει φθάναμε στην Πλατεία Μεγάλου Αλεξάνδρου πιο γνωστή ως Πλατεία Μουσείου. Εκεί δέσποζε το Νέο Νοσοκομείο των Ιπποτών που το 1926 μετατράπηκε σε Μουσείο και από τότε φιλοξενεί ευρήματα της αρχαιολογικής σκαπάνης.

Τέλος αντικρίζαμε την οδό Ιπποτών, που έμοιαζε σαν να κύλησε πίσω ο χρόνος. Τα περισσότερα κτήρια, αναστηλωμένα σήμερα, στέγαζαν τα αρχηγεία–'καταλύματα' των Ιπποτών που προέρχονταν από διάφορα μέρη της Δύσης και χωρίζονταν στις αποκαλούμενες 'Γλώσσες'.

Ανεβαίνοντας την Ιπποτών, περνούσαμε τη Λότζια και αντικρίζαμε το Καστέλλο στην Πλατεία Κλεοβούλου, αλλιώς Παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου και, μετά την αναστήλωσή του, επί φασισμού, κατοικία του τετράρχη De Vecchi (1936-1940). Και ο περίπατος τελείωνε με την επιστροφή στη γειτονιά μας περνώντας ξανά από την πύλη Αμπουάζ.

Η Παλιά Πόλη έσφυζε από ζωή. Στέγαζε περίπου 7.000 μόνιμους κατοίκους. Στα Τούρκικα, περιοχή που ζούσαν οι Μουσουλμάνοι, στην Οβριακή λίγοι Εβραίοι, όσοι είχαν γλιτώσει από τη ναζιστική λαίλαπα και πολλοί που είχαν έλθει από τα κοντινά νησιά για λόγους βιοποριστικούς.

Πόλη πολυπολιτισμική, με αρχιτεκτονική παράδοση. Κτήρια της ιπποτικής περιόδου, τούρκικα και εβραϊκά αρχοντικά, απλές κατοικίες και ανακατασκευές της Ιταλοκρατίας μαζί με νεότερα εμπορικά καταστήματα. Όλα διατηρούσαν την αρχιτεκτονική τους φυσιογνωμία. Οι κάτοικοι δεν διέθεταν χρήματα για τη συντήρησή τους αλλά υπήρχαν και προβλήματα ιδιοκτησιακά, εφόσον πολλά ακίνητα ανήκαν στο Δημόσιο ή είχαν περάσει με πληρεξούσια των χαμένων στον πόλεμο Εβραίων στα χέρια Ελλήνων.

Το 1985, με απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού και Υπουργό τη Μελίνα Μερκούρη, την εποχή που Έφορος Αρχαιοτήτων ήταν ο Ηλίας Κόλλιας και Δήμαρχος ο Σάββας Καραγιάννης, ιδρύθηκε το Γραφείο Συντήρησης και Αποκατάστασης της Μεσαιωνικής Πόλης. Την εποχή αυτή άρχισε μια νέα περίοδος ανασυγκρότησης και προστασίας του ιστορικού οικιστικού συνόλου. Στεγάσθηκε στην οδό Ιπποτών και στελεχώθηκε με επιστημονικό και εργατοτεχνικό προσωπικό το οποίο εργά-

σθηκε και εργάζεται για τη μελέτη και αποκατάσταση των κτηρίων της.

Το 1988 η Παλιά Πόλη καταγράφηκε στον κατάλογο των Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO (Συνθήκη για την προστασία της Παγκόσμιας Κληρονομιάς). Έτσι αναγνωρίστηκε η εξαιρετική σημασία της ως πολιτιστικού αγαθού, λόγος για τον οποίο προστατεύεται προς όφελος της ανθρωπότητας.

Το νέο αυτό καθεστώς, που αναγνώριζε την αξία της Παλιάς Πόλης, συνέπεσε με νέες συνθήκες που προκάλεσε η τουριστική εκμετάλλευση. Η πόλη άλλαξε χαρακτήρα, με τα σημερινά γνωστά αποτελέσματα. Ακόμα κι έτσι, όμως, αξίζει να την περπατήσει κανείς, ιδιαίτερα τον χειμώνα που τα πάντα είναι κλειστά.

Αφετηρία του περιπάτου μας είναι οι μαρτυρίες για τη Ρόδο που μας άφησαν περιηγητές, διανοούμενοι, ιστορικοί, αρχαιολόγοι, ζωγράφοι και φωτογράφοι, που εδώ και αιώνες περιγράφουν, αφηγούνται, ζωγραφίζουν, σκισάρουν και φωτογραφίζουν τα μνημεία της. Είναι ενδιαφέρον να αναζητήσουμε την εικόνα της Ρόδου μερικούς αιώνες πριν με τα μάτια των περιηγητών και να δούμε τι απ' αυτά που είδαν στην Παλιά Πόλη έχει φτάσει μέχρι σήμερα. Πολλά κτήρια και αρχιτεκτονικά στοιχεία χάθηκαν και ακόμα περισσότερα προστέθηκαν. Διατηρήθηκε άραγε η ιστορία και η μαγεία αυτής της πόλης ή αλλοιώθηκε με την πάροδο του χρόνου και την απαξίωση που φέρνει ο πλουτισμός;

Μέσα από την αποτύπωση των κτηρίων θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε την αξία τους και την εικόνα που διατηρείται μέχρι την εποχή μας.

Μετά τις Εκκλησίες και τα εξωκκλήσια της Ρόδου από τον 11^ο έως και το τέλος του 16^{ου} αι. άλλο ένα οδοιπορικό και πιο απλά ένας άλλος περίπατος πήρε τη σειρά του: «Ένας περίπατος στην Παλιά Πόλη» που ξεκίνησε πριν από αρκετά χρόνια και σήμερα το βιβλίο εκδίδεται με τη χορηγία του Δήμου Ρόδου για τα τριάντα χρόνια από την κήρυξη της Παλιάς Πόλης σε Πόλη Παγκόσμιας Κληρονομιάς.

Για την πραγματοποίηση του βιβλίου συνέβαλαν πολλοί και οφείλω να τους ευχαριστήσω.

Τον Δήμο Ρόδου για την τιμή που μου έκανε για τη χορηγία.

Την αγαπητή φίλη αρχαιολόγο Άννα Μαρία Κάσδαγλη για τις υποδείξεις της στην τεχνική επεξεργασία των κειμένων.

Τους αγαπητούς φίλους και συλλέκτες Κογιόπουλο Κώστα, Συμεών Δοντά και Μανόλη Βρατσάλη για την εξαιρετική συλλογή από σπάνιες φωτογραφίες που μου παραχώρησαν.

Τον φίλο αρχιτέκτονα Παναγιώτη Χατζηϊωάννου για τη συμβολή του στην επιμέλεια του βιβλίου.

Την Αρχαιολογική Υπηρεσία για την όποια βοήθειά της.

Τις εκδόσεις ΖΗΤΗ για την επιμελημένη έκδοση του βιβλίου.

Και τέλος τη Μαριάνθη που ήταν το κίνητρο αυτής της εργασίας.

Χαιρετισμός του Δημάρχου Ροδίων Φώτη Χατζηδιάκου

Η Ρόδος αποτέλεσε και αποτελεί ένα ζωντανό μνημείο συνύπαρξης πολιτισμών, το οποίο είναι άμεσα συνδεδεμένο με σημαντικά στάδια της ιστορίας της από την Αρχαιότητα, στη Ρόδο της κλασικής περιόδου, στη Ρόδο των ελληνιστικών χρόνων, στη Ρόδο της βυζαντινής περιόδου, της ιπποτικής, της οθωμανικής, της ιταλικής, στη Ρόδο του σήμερα.

Σήμερα η Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου, συγκαταλέγεται στον «Κατάλογο των Πόλεων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς» της UNESCO, ως μοναδικό δείγμα ενός ιδιαίτερου, Μεσαιωνικού Αρχιτεκτονικού ύφους, το οποίο χαρακτηρίζεται από συνεχή και σύνθετα φαινόμενα εκπολιτισμού.

Η ομορφιά και η πολυπολιτισμική φυσιογνωμία της Μεσαιωνικής Πόλης, αυτό το παλίμψηστο της Ιστορίας των πολιτισμών και των ανθρώπων, που την κατοίκησαν ή την εγκατέλειψαν αποτυπώνεται στα θαυμάσια δημόσια κτήρια της, στα κάστρα, στα μεσαιωνικά τείχη, στους δρόμους της και σε όσα παρέμειναν στην «εντός των τειχών» Ρόδο.

Αποτυπώνεται και ταυτοποιείται επίσης με το μνημειώδες άγαλμα του Κολοσσού, το διεθνές σύμβολο της πόλης μας, που η αθέατη και άυλη παρουσία του, δημιουργεί μυστήριο και συνειρμούς σε σχέση με την θέση του, την οπτική του, την απώλεια του.

Τα μνημεία αυτά, προσδίδουν ιδιαίτερη ιστορική ταυτότητα στην πόλη μας, μεγαλοπρέπεια και διεθνή αναγνωρισιμότητα και μας διδάσκουν την πολιτιστική πολυμορφία, την αλληλοπροσέγγιση των πολιτισμών και το πέρασμα της ιστορίας.

Χαιρετισμός του Τέρη Χατζηϊωάννου

Αντιδημάρχου Πολιτισμού και Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου

Μεγάλωσα στις γειτονιές της Μεσαιωνικής Πόλης. Στο Ρολόι και την Οβριακή. Το πατρικό μας ήταν ένα παλιό ιπποτικό σπίτι στην Ιπποδάμου, καρσί από το τζαμί του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς. Στη συνοικία μας εντοπίζονται – σχεδόν – όλα τα σημαντικά μνημεία του Κάστρου.

Το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου, ο Προμαχώνας του Αγίου Γεωργίου, η ιπποτική εκκλησία του Αγίου Ιωάννη, το Ιμαρέτ (Συσσίτιο), η μουσουλμανική βιβλιοθήκη Αχμέτ Χαφούζ, το Χαμάμ, ο Άγιος Γεώργιος, ο Άγιος Μάρκος, η Αγία Παρασκευή, το τζαμί Μουσταφά και Χαμζά Μπέη κ.α. Ένα ιστορικό κτίσμα κοντά στη συναγωγή Καχάλ Σαλόμ που μέχρι πριν από λίγα χρόνια αποκαλείτο “Καταλανικό”, ήταν το σπίτι του παππού μου. Το κτήριο ταυτίστηκε πρόσφατα από το μαρμάρινο οικόσημο του με τον Γκυγιόμ Καουρσέν (υποκαγκελάριος των Ιωαννιτών ιπποτών και δεξί χέρι του Μεγάλου Μαγίστρου Πιερ Ντ’ Ομπυσόν), συγγραφέα της ηρωικής Πολιορκίας του 1480.

Η Παλιά Πόλη των παιδικών μου χρόνων, «έβραζε» από ζωή. Οι πόρτες ήταν πάντα ανοιχτές, τα παράθυρα δεν είχαν κουρτίνες. Οι δρόμοι χωρίς αυτοκίνητα, ήταν φυσικά γεμάτοι παιδιά. Και η ζωή – αν και φτωχική – πλημμύριζε από συναισθήματα και χαρούμενες στιγμές.

Από μικρό παιδί περιδιάβαινα τα στενά λιθόστρωτα σοκάκια, άναβα κεράκι στις ημιφωτισμένες εκκλησιές, «έμπαινα» κρυφά σε τζαμιά και συναγωγή, έπαιζα με ξύλινα σπαθιά σε αλάνες και Πλατείες. Κλωτσούσαμε τη μπάλα στις αυλές ιστορικών κτηρίων, παίζαμε μπίλιες στα χαλατά της γειτονιάς, κυνηγητό, κρυφτό, «πόλεμο» και αμπάριζα. Ανέβαινα στις πολεμί-

στρες, σκαρφάλωνα σε πύργους και προμαχώνες, «χωνόμουν» σε λαγούμια της μυστηριώδους τάφρου. Η τάφρος δεν είναι κουφάρι χωρίς ψυχή και μνήμες.

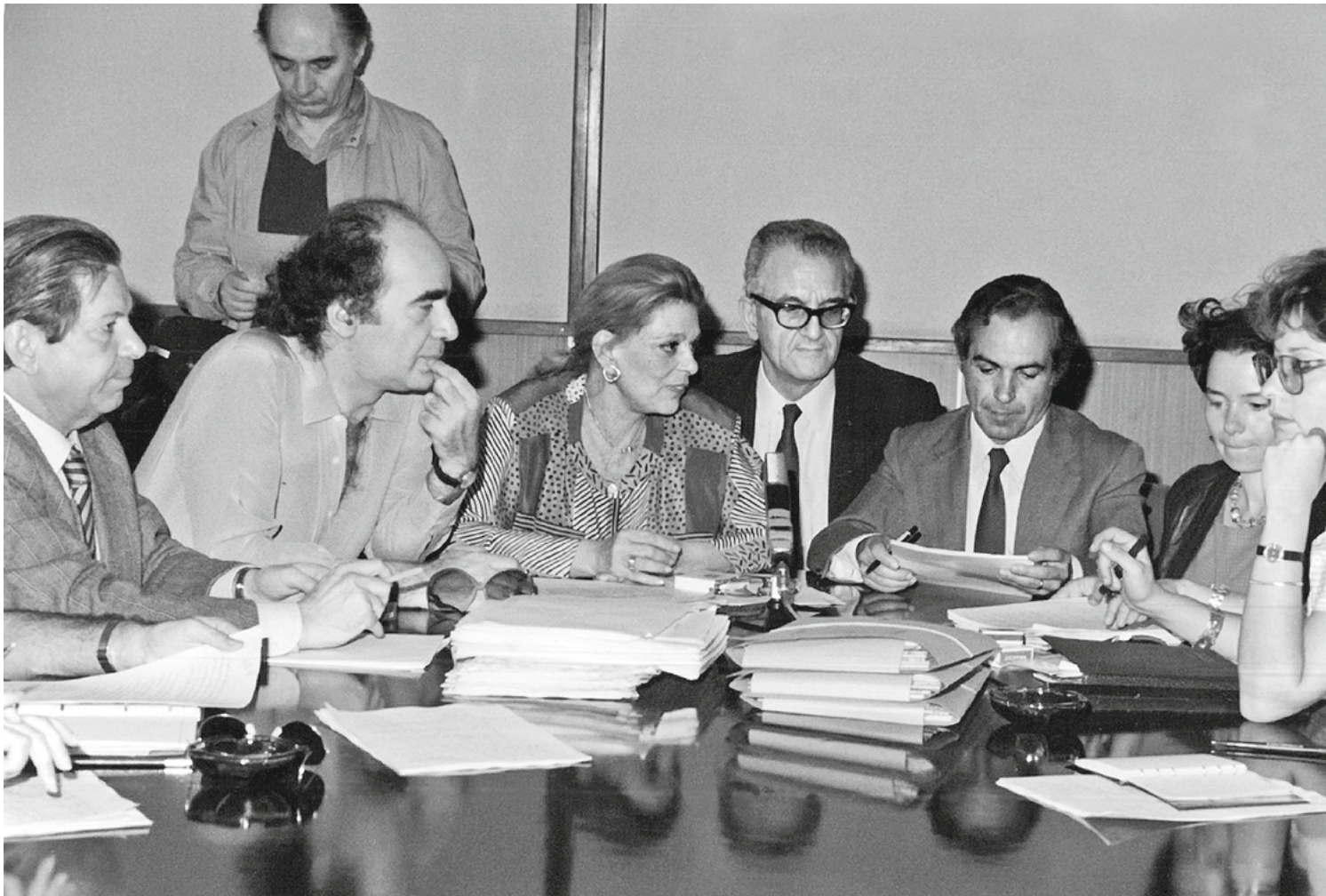
«Ο χώρος των οχυρώσεων, η τάφρος, τα τείχη, οι πύργοι και οι προμαχώνες είναι ιεροί. Εδώ χιλιάδες ανθρώπινα κορμιά, κυρίως νέοι άνδρες, Ρόδιοι, Φράγκοι, Άραβες και Οθωμανοί, έπεσαν και νότισαν με το αίμα τους τα τείχη ή πότισαν το χώμα στη διάρκεια των φονικών πολιορκιών» έγραφε ο αείμνηστος Ηλίας Κόλλιας.

Η τάφρος ήταν το καταφύγιο για παιχνίδι. Ανεμελιά, ξενοιασιά και αδρεναλίνη. Συνώνυμο της περιπέτειας. Ήταν η δική μας, Ιερουσαλήμ. Κατάφυτη από αδιάβατα άγρια βάτα και κρότωνες, καθώς τα υπόγεια νερά δημιουργούσαν μικρά ρυάκια και συνθήκες βάλτου σε συγκεκριμένα τμήματα των οχυρώσεων. Το να ξεκινήσεις από την πύλη της Ακαντιάς και να φτάσεις μέσα από την πυκνή βλάστηση στον Προμαχώνα του Αγίου Γεωργίου, ήταν μια εξόρμηση που έπαιρνε πολλές ώρες για να το πετύχεις. Η κάθοδος δε στην υπόγεια σήραγγα του Προμαχώνα, σε βουβό και αμίλητο σκοτάδι φοβερότερη απ’ τον πόλεμο, το βρόντο των κονταριών κι από τις φωνές που ακούγονταν τότες, εκείνον τον καιρό.

Η Μεσαιωνική Πόλη ανήκει στις πιο γοητευτικές πόλεις της Ευρώπης. Με μια όμως ουσιώδη, διαφορά. Στη Ρόδο, γράφτηκαν σελίδες λαμπρής ιστορίας. Ο Μωάμεθ Β’ ο Πορθητής, έφυγε από τη ζωή με την πικρία ότι δεν την κατέκτησε. Ήττα που αναφέρεται και στον τάφο του με την επιγραφή: «Ήθελα να κατακτήσω τη Ρόδο και την Ιταλία...»

Ρόδος, Μεσαιωνική Πόλη, Παγκόσμιο Μνημείο της Ανθρωπότητας. Μια πέτρινη αγκαλιά που κρατά καλά φυλαγμένους τους αναρίθμητους θησαυρούς της στο διάβα των αιώνων. Εδώ ο χρόνος αναμετρείται με τους μύθους και την ιστορία...

Χαίρομαι ιδιαίτερα που η καλή μου φίλη Μάγδα Μαριά στο νέο της πόνημα καταπιάνεται με το κάστρο της καρδιάς μας, αποτυπώνοντας τα σημαντικότερα κτήρια συνδυασμένα με εξαιρετικές ανέκδοτες φωτογραφίες.

Η υπογραφή της Προγραμματικής Σύμβασης για την Συντήρηση, Ανάδειξη και Αξιοποίηση της Παλιάς Πόλης από το Υπουργείο Πολιτισμού και τον Δήμο Ροδίων – 2 Μαΐου 1985. Από αριστερά, ο Κωνσταντίνος Αλαβάνος, Γραμματέας του Υπουργείου Πολιτισμού, η Μελίνα Μερκούρη, Υπουργός Πολιτισμού, ο Σάββας Καραγιάννης, Δήμαρχος Ροδίων και η Τόνια Μοροπούλου.

Χαιρετισμός του Σάββα Καραγιάννη, τέως Δημάρχου Ρόδου

επί θητείας του οποίου η Παλιά Πόλη κηρύχθηκε σε Πόλη Παγκόσμιας Κληρονομιάς από την UNESCO

Δεν ξέρω αν πρόκειται για μια βόλτα σε μια μεγάλη γειτονιά της Ρόδου ή προσκύνημα σε ένα μοναδικό ταξίδι διαρκείας 2.400 χρόνων. Η βαθεία τάφος που πρέπει να διασχίσεις απ' όπου κι αν έρχεσαι, με τα ψηλά τείχη και τις εκατοντάδες πολέμιστρες τους, σε γυρίζουν πίσω στο χρόνο. Η μοναδική της οχύρωση και η αμυντική ικανότητα που διέθετε και σε συνδυασμό με τα ψηλά τείχη την προστάτεψαν αποτελεσματικά από τις διάφορες επιθέσεις που δέχθηκε στη μακραίωνα ιστορία της.

Στενά σοκάκια, μικρά ή μεγάλα σπίτια το ένα δίπλα στο άλλο, μικρές ή μεγάλες εκκλησίες, πολλά θεμέλια τους σπαρμένα δεξιά και αριστερά δημιουργούν ένα λαβύρινθο, παντού εκτεταμένες αρχαιολογικές ανασκαφές μαρτυρούν το διαρκές ενδιαφέρον της ελληνικής πολιτείας για την πλήρη ιστορική αξιολόγηση της.

Ωραίες γειτονιές ακόμα και σήμερα μαρτυρούν την 'φιλοξενία' κατοίκων, επιδρομικών ή κατακτητικών τάσεων.

Για όποιον επισκέπτεται τη Ρόδο είναι αδιανόητο εάν όχι να ξεναγηθεί, τουλάχιστον να περπατήσει στους κεντρικούς δρόμους της Παλιάς Πόλης που σήμερα φιλοξενεί εμπορεύματα καιπραμάτειες όχι μόνο της Ρόδου αλλά και όλης της Ελλάδας που εδώ βρίσκουν πρόθυμους αγοραστές.

Μια βόλτα λοιπόν ή ένας περίπατος και για μας τους ντόπιους αποτελεί πάντα μια ευχάριστη διαδρομή χειμώνα, καλοκαίρι αφού πάντα κάτι καινούργιο ανακαλύπτει ο καθένας από μας περπατώντας σε κάποιο σοκάκι που δεν έχει περάσει πριν.

Μετά την κατάληψη της πόλης από τους Οθωμανούς και την φυγή των Ιπποτών ακολούθησε μια μεγάλη περίοδος ειρηνικής συνύπαρξης, συντηρήθηκαν παλιά κτίσματα, τζαμιά και λουτρά

κτίστηκαν και κοινωφελή έργα συμπλήρωσαν την εικόνα της.

Με την ιταλική κατάληψη μια νέα περίοδος ανασυγκρότησης αρχίζει σε ότι αφορά την επιστημονική και αρχαιολογική έρευνα, την αποκατάσταση των κατεστραμμένων κτηρίων, τις πολεοδομικές επεμβάσεις και την προσπάθεια ανάδειξης της ιστορικής πόλης.

Ο Δήμος της Ρόδου και πάντα σε συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού θέλησε εδώ και χρόνια να έχει μια ουσιαστική παρουσία και λόγο για ό,τι σοβαρό θα μπορούσε ο ιδιωτικός φορέας να δημιουργήσει.

Για τη συνολική εικόνα της Παλιάς Πόλης, προχώρησε στη δημιουργία και συγκρότηση ειδικής υπηρεσίας στελεχωμένης με εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό για τον έλεγχο κάθε ιδιωτικής πρωτοβουλίας ήθελε εκδηλωθεί και παράλληλα την εκπόνηση μελετών επισκευής και αποκατάστασης εγκαταλελειμμένων ή και κατεστραμμένων κτισμάτων με στόχο την ανάδειξη του ιστορικού και πολιτιστικού χαρακτήρα της και την αναβάθμιση της ποιότητας της ζωής των κατοίκων της.

Από το 1985 με την ίδρυση του Γραφείου Συντήρησης και αποκατάστασης της Μεσαιωνικής Πόλης εξελίσσεται ένα πρόγραμμα παρέμβασης στα μνημεία, στις οχυρώσεις, στις κατοικίες και στους αρχαιολογικούς χώρους ώστε να αναδειχθεί και πάλι η ιστορικότητα της.

Με την έκδοση του βιβλίου της Μάγδας, «Ένας περίπατος στην Παλιά Πόλη», πιστεύουμε ότι οι κάτοικοι και οι επισκέπτες θα εκτιμήσουν περισσότερο την ιστορικότητα και την ομορφιά της.

Πανοραμική άποψη της Παλιάς Πόλης. Φωτογραφικές λήψεις από τον Πύργο του Naillac πριν από την καταστροφή του. Φωτογραφία: Francis Bedford, 15 Μαΐου 1862. (Αρχείο National Gallery of Canada).

Ο περίπατος αρχίζει...

Ξεκινούμε από τις επτά πύλες - εισόδους που ανοίγονται στην περίμετρο των τειχών και πρώτα από την 'όγδοη', αυτήν που ανοίχθηκε από τους Ιταλούς το 1924 και σήμερα λέγεται πύλη της Ελευθερίας.

Πρώτη επίσκεψη η Πλατεία Σύμης. Εκεί βρισκόταν ο ταρσανάς, με τις εγκαταστάσεις και τις αποθήκες για τον εξοπλισμό των πλοίων του τάγματος των Ιωαννιτών, των Ιπποτών της Ρόδου.

Αριστερά ανοίγεται η πύλη του Ταρσανά (Τερσανέχ-Καπού) που οδηγεί στο εμπορικό -σήμερα τουριστικό- λιμάνι.

Νότια της πύλης του Ταρσανά βρίσκεται η πύλη Αρνάλδου και πιο κάτω η Θαλασσινή πύλη (Μπαχρ-Καπού) ή Πόρτα Μαρίνα, η πιο μεγαλοπρεπής. Το τοξωτό άνοιγμα της εισόδου βρίσκεται ανάμεσα σε δύο κυλινδρικούς πύργους μεγάλων διαστάσεων, παρόμοιους με αυτούς της εισόδου του Καστέλλου. Η πύλη επιστέφεται από οξυκόρυφο πλαίσιο με ανάγλυφες μαρμάρινες μορφές της βρεφοκρατούσας Παναγίας ανάμεσα στον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο με τον Αμνό του, προστάτη των Ιωαννιτών Ιπποτών, και τον Άγιο Πέτρο, συνονόματο και προστάτη του μεγάλου μαγίστρου Ωμπυσόν. Στα πόδια των μορφών βλέπουμε τους θυρεούς του τάγματος, της Γαλλίας και του Ωμπυσόν, με επιγραφή που δεν διακρίνεται καλά αλλά έχει ως εξής:

*PETRUS D'AUBUSSON RHODI MAGISTER HAS TURRES
EREXIT MCCCCLXXVIII (Ο Πέτρος ντ' Ωμπυσόν μάγιστρος της
Ρόδου ανέγειρε αυτούς τους πύργους, 1478).*

Προχωρώντας συναντούμε την πύλη της Παναγίας, κι αυτή ανοιγμένη πρόσφατα, που οδηγεί στην οδό Αλχαδέφ. Ανατολικότερα βρίσκεται η πύλη της Αγίας Αικατερίνης, αλλιώς πύλη των Μύλων, απέναντι από το Τελωνείο. Ήταν η μία από τις δύο κύριες πύλες της θάλασσας που υπήρχαν τον μεσαίωνα, και ανοίγεται σε αναδίπλωση του τείχους πίσω από αυτόνομο πυροβολείο που σήμερα λειτουργεί ως διαχωριστική νησίδα για τα οχήματα.

Αφού στρίψουμε στην οδό Αυστραλίας συναντούμε την πύλη του Κόβα, κι αυτή νεότερη, που έκοψε στα δύο μεγάλο προωθημένο οχυρό του Ωμπυσόν. Στον δρόμο, έξω από το κομμένο οχυρό, βρίσκεται η είσοδος της τάφρου που οδηγεί προς το Θέατρο Μελίνα Μερκούρη. Μετά μπαίνουμε στο πάρκο της οδού Βύρωνος που παρακολουθεί το νότιο τείχος της Παλιάς Πόλης, ώσπου συναντούμε την πύλη Κοσκινού ή του Αγίου Ιωάννου, ονομασία μεσαιωνική. Στην πραγματικότητα αποτελείται από τρεις πύλες, τη μία πίσω από την άλλη. Η τελευταία κοσμεύεται με τους θυρεούς του Τάγματος και του μεγάλου μαγίστρου Ιακώβου ντε Μιγύ (1454-61). Αριστερά από την έξοδο σώζεται, μισοκρυμμένη από το προτείχισμα, εντοιχισμένη μαρμάρινη πλάκα με δίγλωσση εγχάρακτη επιγραφή, ιταλική και ελληνική, που μας πληροφορεί ότι: «*Ανηγέρθη εκ βάθρων και ανικοδομήθη το παρόν τηχάιον της Ρόδου προτομαστορέβοντος καμ[άτ]ου Μανουήλ Κουντή*».

Ο Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής μπήκε στην πόλη ως κατακτητής για πρώτη φορά από την πύλη του Αγίου Ιωάννου, που πήρε το όνομα Κιζίλ Καπού (Κόκκινη πόρτα), από τις μεγάλες απώλειες που είχαν εκεί οι Τούρκοι κατά τη διάρκεια της πολιορκίας. Ο σουλτάνος πέρασε από κει για να τιμήσει τους νεκρούς.

Μετά από την πύλη Κοσκινού ακολουθεί η πύλη του Αγίου Αθανασίου. Τούρκικη παράδοση λέει πως όταν κατακτήθηκε η πόλη από τους Τούρκους ο Σουλτάνος Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής μπήκε από αυτή την πύλη την οποία ύστερα έχτισε για να μείνει αιώνια κλειστή, γι' αυτό και πήρε την ονομασία Πεκελί Καπού – η Κλεισμένη Πόρτα. Στην πραγματικότητα, η πύλη είχε σφραγιστεί από τους Ιππότες πριν την τελευταία πολιορκία, για να μειωθούν τα ευάλωτα σημεία της οχύρωσης. Πάνω από την καμάρα της εσωτερικής πύλης υπάρχει ο θυρεός του μεγάλου μαγίστρου Φαβρικού ντελ Καρέτο και η χρονολογία 1515.

Και φθάνουμε στην επιβλητική πύλη Αμπουάζ (Εγρί Καπού ή Λοξή Πύλη), η οποία προστατεύεται από δύο κυλινδρικούς πύργους. Η καμάρα της επιστέφεται από οξυκόρυφο πλαίσιο με άγγελο που κρατά τους θυρεούς του Τάγματος και του μεγάλου μαγίστρου και με τη χρονολογία κτίσης, 1512. Πιο μέσα διασχίζουμε

δεύτερη τάφρο, περνούμε κάτω από το Καστέλλο, από το οποίο μας χωρίζει τρίτη τάφρος, και βρισκόμαστε μπροστά από την πύλη του Αγίου Αντωνίου, που οδηγεί στο εσωτερικό της οχυρωμένης πόλης. Το άνοιγμά της κοσμεύεται με ανάγλυφο από κόκκινο μάρμαρο με τη μορφή του Αγίου Αντωνίου, τους θυρεούς του Τάγματος και του μεγάλου μαγίστρου Ιωάννη ντε Λαστίκ.

Η περιήγησή μας περιμετρικά των τειχών, παραλείποντας την πύλη της Ελευθερίας που ήδη αναφέραμε, τελειώνει με την πύλη του Αγίου Παύλου, στη ρίζα του μώλου του Αγίου Νικολάου. Αυτή η πύλη συνδέει το Μαντράκι με το τουριστικό λιμάνι. Εδώ, πάνω σε πύργο, υπάρχουν εντοιχισμένοι οι θυρεοί του πάπα Σίξτου Δ' και του Ωμπυσόν. Στο εντοιχισμένο μαρμάρινο ανάγλυφο απεικονίζεται ο Άγιος Παύλος που κρατά στο ένα χέρι ρομφαία και στο άλλο το Ευαγγέλιο. Επάνω από τον θυρεό του πάπα παρατηρούμε τα κλειδιά του παραδείσου και την τιάρα με την ακόλουθη επιγραφή:

*DIVO PAVLO VASI ELECTIONIS PETRUS D'AVBVSSON
RHODI MAGISTER [DE]DICAUIT*

*(Στον άγιο Παύλο ο Πέτρος ντ' Ωμπυσόν, διά της κάλλης
ψηφισθείς μάγιστρος της Ρόδου, αφιέρωσε).*

Η Πλατεία Ιπποκράτους (Piazza del Fuoco) μετά τις ιταλικές επεμβάσεις.

Η τειχισμένη πόλη (‘Κάστρο’ τη λέγαμε παλιά οι Ροδίτες), κτισμένη γύρω από το εμπορικό λιμάνι, χωριζόταν σε δύο άνισα τμήματα, το νότιο με πρόσβαση στην παραλιακή ζώνη και το βόρειο, το πρωτοβυζαντινό φρούριο που έλεγχε και το Μαντράκι.

Το νότιο και μεγαλύτερο ήταν η Χώρα, το ιπποτικό Μπούργκο, όπου τότε κατοικούσε ένα συνονθύλευμα από Έλληνες, Φράγκους, Εβραίους, Σύρους, Μουσουλμάνους εμπόρους, δούλους...

Το βόρειο τμήμα του Κάστρου της Ρόδου ήταν το παλιότερο και χωριζόταν από το υπόλοιπο με τείχος που δημιουργούσε μια εσωτερική ‘ακρόπολη’. Στον Μεσαίωνα αυτό μόνο ονομαζόταν ‘κάστρο’ (*chastel*) ή Κολλάκιο (*Collachio*). Εκεί ζούσαν οι Ιωαννίτες Ιππότες, οι οποίοι κατέλαβαν τη Ρόδο το 1309 και εκδιώχθηκαν από τους Τούρκους με την κατάληψη το 1522. Το Τάγμα των Ιωαννιτών είχε την αριστοκρατία του, από γόνους ευγενών οικογενειών της Ευρώπης (τους Ιππότες-*chevaliers*), τους δικούς του κληρικούς (*chapelains*) και τους απλούς στρατιώτες (*sergeants*). Τα μέλη ήταν οργανωμένοι σε επτά ομάδες, τις αποκαλούμενες ‘Γλώσσες’: της Προβηγκίας, της Ωβέρνης, της Γαλλίας, της Ιταλίας, της Ισπανίας, της Αγγλίας, και της Γερμανίας. Αργότερα η ‘Γλώσσα’ της Ισπανίας χωρίστηκε σε Αραγόνα και Καστίλλη. Η κάθε ‘Γλώσσα’ διατηρούσε στην περιοχή του Κολλάκιου Κατάλυμα, στο οποίο συγκεντρώνονταν τα μέλη της. Ο μεγάλος μάγιστρος ήταν ο εκλεγμένος εφ’ όρου ζωής ανώτατος άρχοντας και κατοικούσε στο Καστέλλο. Από το 1309 έως το 1522 εξουσίασαν τη Ρόδο 19 μεγάλοι μάγιστροι.

Στο Κολλάκιο λειτουργούσαν και δημόσια κτήρια θρησκευτικά και κοσμικά, μεταξύ αυτών το Παλάτι του μεγάλου μαγίστρου που ήταν το πιο εντυπωσιακό, το Παλιό Νοσοκομείο, το Νέο Νοσοκομείο όπου σήμερα στεγάζεται το Αρχαιολογικό Μουσείο και η Παναγιά του Κάστρου. Η κάθε ‘Γλώσσα’ είχε αναλάβει ένα τμήμα του τείχους το οποίο υπερασπιζόταν σε καιρό επίθεσης.

Η αρχιτεκτονική ιστορία της πόλης χωρίζεται σε δύο περιόδους. Στην πρώτη περίοδο (1310-1480) τα κτήρια ήταν έργο ντόπιων κυρίως τεχνιτών οι οποίοι δεν είχαν την εμπειρία και τη γνώση της δυτικής τεχνικής. Η πολιορκία του Μωάμεθ Β’ το 1480 και οι ισχυροί σεισμοί του 1481 έφεραν μεγάλες καταστροφές στην πόλη. Η φυσιογνωμία της άλλαξε με τη δυναμική παρέμβαση του μεγάλου μαγίστρου Αμπουσόν (1476-1503), που ανέλαβε την ανοικοδόμηση της πόλης και των τειχών. Άρχισε μια δεύτερη περίοδος ανοικοδόμησης που κράτησε μέχρι το 1522, στην οποία ανήκαν καινούργια ή επισκευασμένα κτήρια. Οι εργασίες εκτελούνταν από μηχανικούς, αρχιτέκτονες και μαστόρους αρκετοί από τους οποίους είχαν έρθει από τη Δύση αν και υπάρχουν και τεκμήρια ουσιαστικής συμμετοχής και ντόπιων τεχνιτών. Το αποτέλεσμα ήταν εξαιρετικό, τα έργα είχαν μεγαλύτερη ενότητα σύλληψης και εκτέλεσης και περισσότερη αισθητική επιτυχία.

Κατά την Τουρκοκρατία κτίστηκαν καινούργια σπίτια, μερικά τζαμιά και λουτρά, ενώ οι εκκλησίες έγιναν τζαμιά ή μικρότεροι οίκοι προσευχής (‘μετζήτια’) με την προσθήκη μιναρέδων και ‘μιχράμπ’ (κόγχες προσευχής προς την κατεύθυνση

Ιπποτικά κανόνια στην Ακτή Σαχτούρη, στο ύψος της Πύλης του Απόστολου Παύλου. Φωτο: Rubellin 1870-1880. (Αρχείο Getty Research Institute).

της Μέκκας). Στις παλιότερες κατοικίες πρόσθεσαν καφασωτά και σαχνισιά.

Τα χρόνια πέρασαν. Η μεγάλη έκρηξη της πυριτιδαποθήκης το 1856 και ισχυροί σεισμοί το 1851, το 1856 και το 1863 προξένησαν πολλές καταστροφές στην πόλη. Μετά το 1912, την ανανέωση της εικόνας της πόλης ανέλαβαν Ιταλοί αρχιτέκτονες και μηχανικοί οι οποίοι εργάστηκαν με πρότυπα τα ιπποτικά κτήρια. Η φυσιογνωμία της πόλης εξελίχθηκε με γρήγορους

ρυθμούς, αφού σ' αυτήν δούλεψαν εντατικά και εκατοντάδες τεχνίτες και εργάτες. Ήρθαν όμως οι βομβαρδισμοί του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, άνθρωποι σκοτώθηκαν και κτήρια γκρεμίστηκαν. Οι Άγγλοι καθάρισαν κάπως τα ερείπια το 1946 και μετά οι Έλληνες αποκατέστησαν τις ζημιές στα τείχη και την οδό Ιπποτών. Όμως σπουδαία μνημεία είχαν πια χαθεί οριστικά και οι πληγές στον οικοδομικό ιστό της πόλης είναι ορατές μέχρι και σήμερα.

Η δεύτερη πολιορκία των Τούρκων και η αποχώρηση των Ιπποτών

Στις 26 Ιουνίου του 1522 ο αρχιστράτηγος και γαμπρός του Σουλτάνου, βεζίρης Μουσταφά πασάς, επιβιβάστηκε στη Ρόδο με πολυάριθμο στρατό, ο οποίος λέγεται ότι συμπεριλάμβανε 200.000 στρατιώτες ξηράς, 10.000 γενίτσαρους και 60.000 ειδικευμένους στην κατασκευή υπογείων στοών για την ανατίναξη των οχυρώσεων. Στη Ρόδο κατέπλευσαν με 280 πλοία τα οποία αυξήθηκαν σε 400 κατά τη διάρκεια της πολιορκίας.

Το νησί της Ρόδου υπερασπιζόνταν 6.000 με 7.500 πολεμιστές από τους οποίους οι περίπου 500 ήσαν Ιππότες ευγενείς. Οι δε κάτοικοι, όσοι δεν αποσύρθηκαν στα κάστρα της Λίνδου, του Φαρακλού και της Μονολίθου έφθασαν στην πόλη για να βρουν καταφύγιο.

Οι Τούρκοι άρχισαν τις επιθέσεις και από την ξηρά και από τη θάλασσα. Οι υπερασπιστές όμως ήταν αποφασισμένοι για όλα και οι Τούρκοι άρχισαν να χάνουν το ηθικό τους και παρουσιάστηκαν συμπτώματα απειθαρχίας.

Στις 28 Ιουλίου φθάνει στη Ρόδο ο σουλτάνος Σουλεϊμάν Β' με νέα πλοία και στρατό. Οι Τούρκοι σκάβουν υπονόμους για να μπορέσουν να ανατινάξουν τα τείχη. Στην πρώτη μεγάλη επίθεση στην 'Γλώσσα' της Αγγλίας σκοτώνονται 2.000 Τούρκοι στρατιώτες, ενώ από τους βομβαρδισμούς γκρεμίζεται το κωδωνοστάσιο του ναού του Αγίου Ιωάννου. Η παρουσία του ισχυρού τουρκικού στόλου αναγκάζει τους κατοίκους της Νισύρου και της Τήλου να παραδώσουν τα κάστρα τους. Σε μια δεύτερη επίθεση εναντίον των 'Γλωσσών' της Ισπανίας, της Αγγλίας και της Προβηγκίας σκοτώνονται 15 με 20 χιλιάδες Τούρκοι και 200 Χριστιανοί.

Στις 27 Οκτωβρίου συλλαμβάνουν τον υπηρέτη του αξιωματούχου των Ιπποτών Ανδρέα ντ' Αμαράλ να στέλνει στους Τούρκους βέλος με σημείωμα για την κατάσταση που επικρατούσε στην πόλη. Και οι δύο βασανίζονται και εκτελούνται ως προδότες.

Η πολιορκία συνεχίστηκε και τον χειμώνα με την κατάσταση να χειροτερεύει. Οι Τούρκοι άρχισαν να διαπραγματεύονται με τους κατοίκους, τάζοντας παροχές, ειρήνη, σεβασμό στη θρησκεία και πολλά άλλα, διαφορετικά θα ακολουθούσαν σφαγές και λεηλασίες. Αρχικά ο μεγάλος μάγιστρος αρνήθηκε να παραδώσει το νησί. Όμως, για να μην πέσει η πόλη με γενική σφαγή, παρενέβη ο μητροπολίτης της Ρόδου Κλήμης και οι σύμβουλοι του Βιλλιέ ντε λ' Ιλ-Αντάμ έπεισαν τον μεγάλο μάγιστρο να δεχθεί διαπραγματεύσεις για χάρη του λαού. Έγινε τριήμερη ανακωχή, οι Ροδίτες ζήτησαν περισσότερες εγγυήσεις, οπότε ο Σουλτάνος έδωσε εντολή να συνεχιστούν οι βομβαρδισμοί. Στις 22 Δεκεμβρίου πρεσβεία από Λατίνους και Έλληνες παρουσιάστηκε στον σουλτάνο και αποδέχθηκε τους όρους της ειρήνης: οι Ιωαννίτες θα εγκατέλειπαν τη Ρόδο, παίρνοντας μαζί τον εξοπλισμό τους και όσους Ροδίτες, Έλληνες και Φράγκους, ήθελαν να ακολουθήσουν.

Μετά την επίσημη υπογραφή της παράδοσης της πόλης οι Ιωαννίτες, με περίπου τέσσερις χιλιάδες κατοίκους και τον μητροπολίτη Κλήμη, μπήκαν στα πλοία και την πρωΐα της 1^{ης} Ιανουαρίου του 1523 αναχώρησαν με προορισμό την Κρήτη. Το παράδειγμα της Ρόδου ακολούθησαν και τα υπόλοιπα νησιά που δεν είχαν κατακτηθεί, και παραδόθηκαν κι αυτά.

Πλατείες Σύμης και Αργυροκάστρου

Οι Πλατείες Σύμης και Αργυροκάστρου πριν τη διαμόρφωσή τους.

Οι Πλατείες Σύμης και Αργυροκάστρου μετά τη διαμόρφωσή τους.
Δεξιά τα ερείπια του κτηρίου στη θέση του οποίου κτίστηκε το κτήριο το οποίο αργότερα στέγασε τη Δημοτική Βιβλιοθήκη.

Για λόγους συναισθηματικούς μπαίνουμε στην Πλατεία Σύμης από την πύλη της Ελευθερίας, που ανοίχθηκε από τους Ιταλούς το 1924. Μικρή και κομψή, βρίσκεται δίπλα στην ‘Όπλοθήκη’ του μεγάλου μαγίστρου Ιακώβου ντε Μιγύ, το παλαιότερο κτίσμα που σώζεται σήμερα στην Πλατεία όπου κάποτε βρισκόταν ο ιπποτικός Ταρσανάς.

Απέναντι βλέπουμε τα ερείπια του ναού της Αφροδίτης και την εντοιχισμένη μαρμάρινη τούρκικη κρήνη από λευκό μάρμαρο που φέρει την επιγραφή:

‘Μάσαλλα! Θαυμαστά τα έργα του Κυρίου’

και το ιταλικό κτήριο στο οποίο σήμερα στεγάζεται η Δημοτική Πινακοθήκη. Δεξιά της πύλης και μέσα στον κήπο της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, βρίσκεται το μονόχωρο ναΰδριο του Αγίου Δημητρίου. Αρχικά ήταν κτισμένο νοτιότερα, πάνω σε αρχαία ερείπια, αλλά μεταφέρθηκε στη σημερινή του θέση κατά την ιταλική κατοχή.

ΤΟ ΚΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΟΠΛΟΘΗΚΗΣ

Βόρεια της Πλατείας Σύμης, βρίσκεται ένα μακρύ μονόχωρο κτίσμα του οποίου η βόρεια πλευρά εφάπτεται με το τείχος.

Είναι το παλαιότερο από τα σωζόμενα κτήρια του ταρσανά ή ‘όπλοστασίου’ των Ιπποτών. Η ανέγερσή του ανάγεται στην εποχή του μεγάλου μαγίστρου Μιγύ (1454-1461), και το οικόσημό του βρίσκεται εντοιχισμένο σε διακοσμητικό πλαίσιο πάνω από την είσοδο. Είναι κτισμένο με πωρόλιθο, με τοξωτό θύρωμα, και την επίστεψη διατρέχει διακοσμητικό γείσο που απολήγει σε επιχρισμένο στηθαίο.

ΤΑ ΕΡΕΙΠΙΑ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ

Δύο επιγραφές και τα αφιερώματα που αποκαλύφθηκαν στην Πλατεία Σύμης επιβεβαιώνουν την ύπαρξη του ναού της Αφροδίτης. Σώζονται τα θεμέλια, λίγα διακοσμημένα μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη, βάσεις και σπόνδυλοι από τους κίονες και τμήματα του επιστυλίου που παραπέμπουν στην περίοδο της ανέγερσής του: 3^{ος} αιώνας π.Χ. Από τα διασωθέντα στοιχεία συμπεραίνεται ότι ο ναός ξαναχτίστηκε πολλές φορές.

ΤΟ ΚΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗΣ

Την άνοιξη του 1929 ξεκίνησε η κατασκευή ενός μεγάλου οικοδομήματος με προορισμό την εγκατάσταση της εμπορικής εταιρείας SACIE (Società Anonima Commerciale Italiana per l'Egeo) που ιδρύθηκε το 1924 στην Τεργέστη με πρωτοβουλία του γερουσιαστή Corradini και του κυβερνήτη Mario Lago. Περιελάμβανε όλες σχεδόν τις ναυτιλιακές εταιρείες, τις πιο σημαντικές ασφαλιστικές και τουριστικές επιχειρήσεις καθώς και αεροπορικές και εφοπλιστικές εταιρείες.

Για τον σκοπό αυτό, με το υπ’ αριθμόν 25 Διάταγμά του, ο Κυβερνήτης των Ιταλικών Νήσων του Αιγαίου Mario Lago απαλλοτρίωσε το οικόπεδο ιδιοκτησίας Νεντιμέ, χήρας του Τελλάλ Γιουσούφ, έναντι ενός εκατομμυρίου λιρετών για την ανέγερση του κτηρίου που θα στέγαζε εταιρεία ιδιοκτησίας Edoardo Coffino.

Η αρχιτεκτονική μελέτη εκπονήθηκε από τον Ιταλό αρχιτέκτονα Pietro Lombardi, υλοποιήθηκε από τον αρχιτέκτονα Rodolfo Petracco και τη διεύθυνση των εργασιών ανέλαβε ο μηχανικός Riccardo Vellini.

Η νέα κατασκευή πήρε τη θέση ιπποτικών ερειπίων που ενσωματώθηκαν στο διώροφο κτήριο και οι εργασίες ολοκληρώ-

θηκαν στο τέλος του 1930. Για την τοιχοδομία του χρησιμοποιήθηκε πωρόλιθος κατά το ισόδομο σύστημα και τα αρχιτεκτονικά στοιχεία που το κοσμούν είναι επηρεασμένα από την αρχιτεκτονική των Ιπποτών, προσαρμοσμένη στο ήδη διαμορφωμένο περιβάλλον. Η πρόσβαση στον όροφο γίνεται από σκάλα που οδηγεί σε λότζια με πέντε ημικυκλικά τόξα. Τις ποδιές των παραθύρων του ορόφου διατρέχει οριζόντιο κυμάτιο που κοσμείται με πλοχμό. Το ισόγειο χαρακτηρίζεται από εντυπωσιακή είσοδο υστερογοτθικού ρυθμού που περιβάλλεται από διακοσμητικό πλαίσιο. Το δώμα απολήγει σε διακοσμητικές πυκνές επάλξεις.

Επάνω σε αρχαία πλάκα χαραχτηκε η λατινική επιγραφή:

Patrum praetantis operis vestigia nova nepotum

fulciunt fastigia A.D. MCMXXX AE. LICTORII IX

(Τα λείψανα των [πανάρχαιων] προγονικών έργων υποβαστάζουν τις ανωδομές των επιγόνων. 1930 μ.Χ., φασιστικό έτος Θ').

Το 1964, με πρωτοβουλία του τότε νομάρχη Ανδρέα Ιωάννου, το κτήριο παραχωρήθηκε στον Δήμο Ρόδου για να στεγάσει τη συλλογή έργων τέχνης των Ελλήνων ζωγράφων του 20^{ου} αιώνα. Φρόντισε ώστε η Πινακοθήκη να καταχωρηθεί στους γνωστούς οδηγούς μουσείων της Ευρώπης και να εκδοθεί ένας πρώτος κατάλογος των έργων της συλλογής. Για τη δημιουργική εξέλιξη της Πινακοθήκης ο Ιωάννου θεσμοθέτησε, με ειδικό κυβερνητικό νόμο, Διοικητικό Συμβούλιο και Καλλιτεχνική Επιτροπή, όργανα στα οποία συμμετείχαν αναγνωρισμένοι καλλιτέχνες, καθηγητές της Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών της Αθήνας και έμπειροι τεχνοκριτικοί.

Η Πινακοθήκη λειτουργεί μέχρι και σήμερα στο ίδιο κτήριο, με μεταφορά όμως ενός μέρους της συλλογής στο κτήριο της δωρήτριας Πάολας Νεστορίδου στην περιοχή των Εκατό Χουρμαδιών.

ΤΟ ΙΠΠΟΤΙΚΟ ΝΑΪΔΡΙΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Κατά την περίοδο της ιταλικής κατοχής μεταφέρθηκε στη σημερινή του θέση, στον κήπο της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, το ιπποτικό ναΐδριο του Αγίου Δημητρίου. Ήταν κτισμένο στα ερείπια του αρχαίου ναού του Διονύσου στην περιοχή του λιμανιού, κοντά στο 'Δείγμα', ένα σύμπλεγμα κτηρίων όπου εκθέτονταν τα διάφορα εμπορεύματα κατά την αρχαιότητα. Εκεί στεγαζόνταν και τα 'γραφεία' τραπεζιτών και σαράφηδων. Στον χώρο αυτό και σύμφωνα με τα αρχαιολογικά ευρήματα φαίνεται ότι βρισκόταν το *Διονύσιον*, γνωστό για τα σπουδαία καλλιτεχνικά έργα που φιλοξενούσε. Μεταξύ αυτών υπήρχαν δύο πίνακες του Πρωτογένους, ο *Ίάλυσος* και ο *άναπαυόμενος Σάτυρος*. Φυλάσσονταν επίσης εκεί πολλά έργα τορευτών, όπως εκείνα του Ακράγαντος και του Μυός, ο οποίος είχε φιλοτεχνήσει την ασπίδα της Αθηνάς Προμάχου του Φειδία, βασισμένος σε σχέδιο του Παρράσιου. Αυτοί είχαν δημιουργήσει ιδιαίτερο είδος ανάγλυφων 'σκύφων' (κούπες) που ονομάζονταν *Ροδιακοί*. Στον ναό υπήρχαν επίσης τρίποδες αφιερωμένοι από χορηγούς που είχαν νικήσει σε θεατρικούς και μουσικούς αγώνες.

Το ιπποτικό ναΐδριο κτίστηκε το 1499 από τον Λουδοβίκο Poissasco, αμιράλη του Τάγματος των Ιωαννιτών. Στη νότια όψη του παλιά υπήρχε εντοιχισμένη η ακόλουθη επιγραφή:

'Hoc sacellum divo Demetrio dicatum R.D.F. Ludovicus ex comitibus de Poissasco Rhodi Admiratus Taurini Cand. Rec. ac Pacalieri P. Lombardie Preceptor a fundamentis erexit perfecit et ornavit anno MCCCC99'

Ήταν μονόχωρο, με οξυκόρυφη καμάρα, αψίδα ημικυλινδρική από μέσα και τρίπλευρη εξωτερικά, κτισμένο με πωρόλιθο. Η είσοδος είχε για υπέρθυρο αρχαίο μαρμάρινο διακοσμημένο γείσο και πάνω από την είσοδο υπήρχε εσοχή για θυρεούς με πλαί-

Η Πύλη Ελευθερίας.

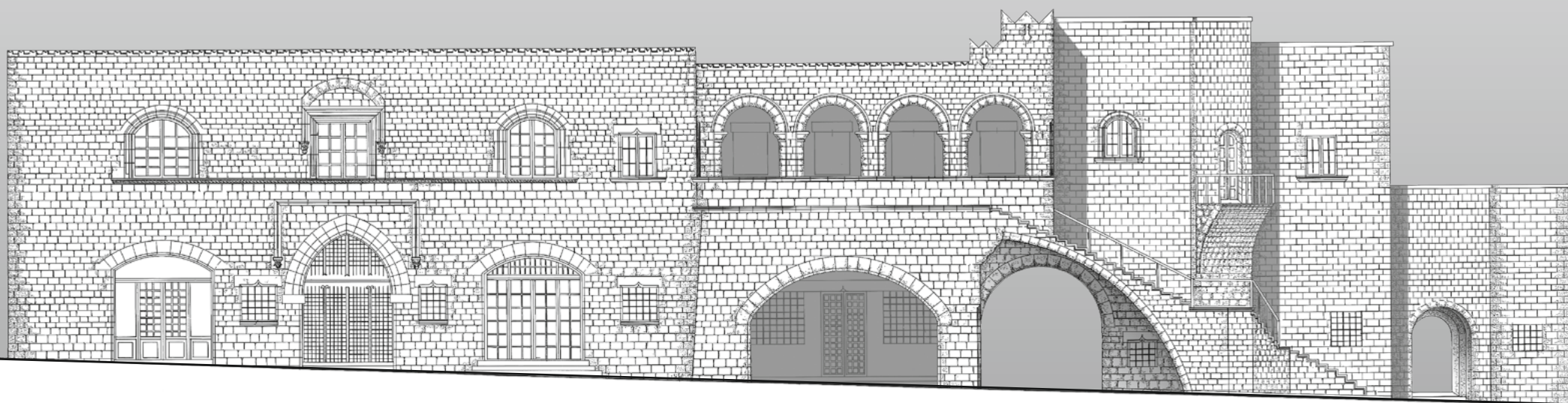
σιο κοσμημένο με πλοχμό. Στο ύψος της κορυφής του θόλου υπήρχε μικρός τοξωτός φεγγίτης.

Μετά τη μεταφορά του, με τους βομβαρδισμούς του Β' Παγκοσμίου Πολέμου υπέστη σοβαρές ζημιές, με αποτέλεσμα να εξαφανισθούν σημαντικά αρχιτεκτονικά στοιχεία. Καταστράφηκε η ανατολική όψη και τμήμα της βόρειας και της δυτικής. Η πρόσο-

ψη ανακατασκευάστηκε με αποτέλεσμα να αλλάξει τελείως η αρχική του μορφή. Το άνοιγμα της εισόδου μεγάλωσε και έγινε τοξωτό, το παράθυρο και ο φεγγίτης έκλεισαν και στη θέση τους ανοίχθηκε μικρό τετράγωνο παράθυρο. Εξωτερικά η τρίπλευρη ασίδα που κάλυπτε τη στέγη αντικαταστάθηκε από κυλινδρική. Το ναύδριο δεν λειτούργησε ποτέ και παραμένει κλειστό.

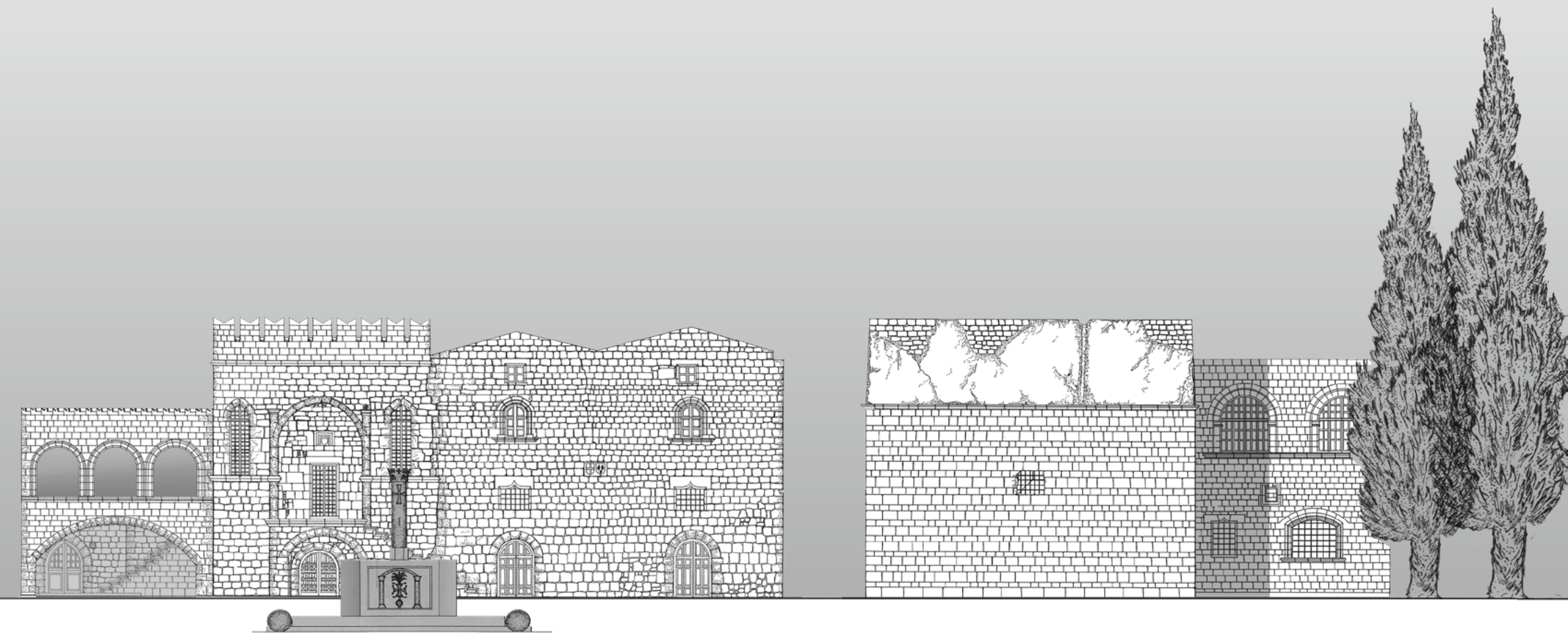
Σχ. 1. Το κτήριο της Οπλοθήκης.

Σχ. 2. Το κτήριο της Δημοτικής Πινακοθήκης.

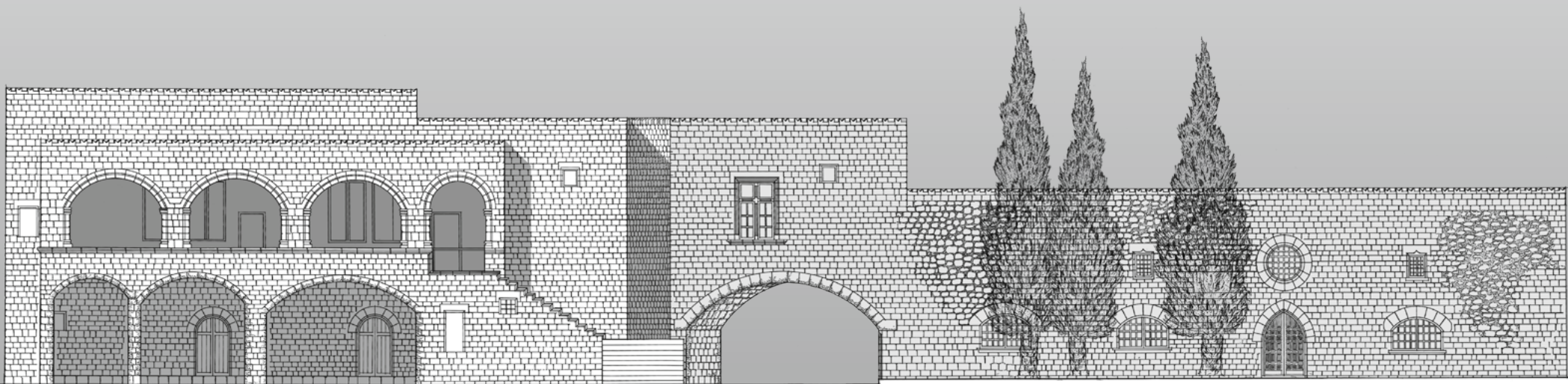

Σχ. 3. Το ναύδριο του Αγίου Δημητρίου εντός της 'Αλάνας' (κήπου της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας), πριν και μετά την αποκατάστασή του.

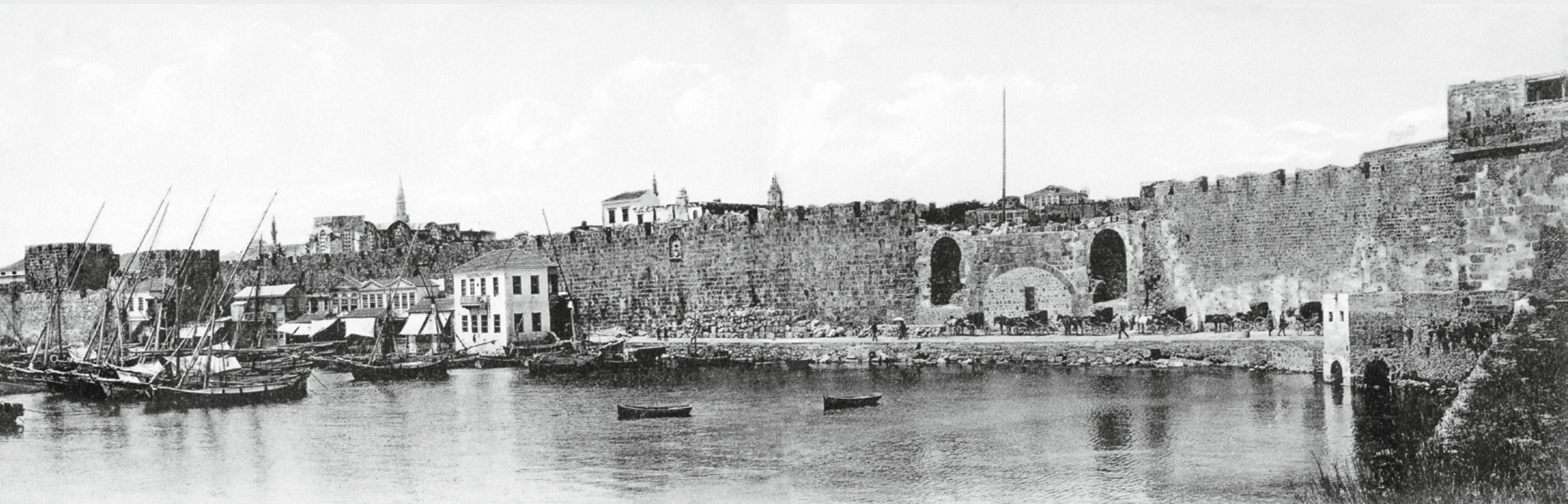
Σχ. 4. Το Παλιό Νοσοκομείο του Τάγματος των Ιπποτών (Βιβλιοθήκη Αρχαιολογικής Υπηρεσίας σήμερα) και το παλαιοχριστιανικό βαπτιστήριο.

Σχ. 5. Το κτήριο της Πυριτιδαποθήκης.

Σχ. 6. Το κτήριο του καταλύματος της 'Γλώσσας' της Ωβέρνης (βόρεια όψη) και δεξιά της Πύλης το Μουσείο Λαϊκής Κοσμητικής Τέχνης Δωδεκανήσου.

Όταν οι περιηγητές επισκέπτονταν τη Ρόδο

Πανοραμική άποψη της Ακτής Σαχτούρη πριν την διάνοιξή της και την αποκατάστασή της από τους Ιταλούς. Δίπτυχο γαλλικό επιστολικό δελτάριο με τίτλο “Rhodes – Panorama Grand Port”.

Ρόδος 1884.

... **Α**φήσαμε το φρούριο ανυπόμονοι να περάσουμε μέσα από την παλιά πόλη που μόλις είχαμε θαυμάσει από ψηλά. Η πύλη της πόλης ανοίγει ανάμεσα από δύο μεγάλους πύργους στην άκρη της προκυμαίας. Ο πρώτος δρόμος που συναντά κανείς απ' αυτή τη μεριά είναι η οδός των Ιπποτών. Αυτό το όνομα είναι μάλλον μια απ' αυτές τις επιγραφές που η παράδοση βάζει πάνω στα ερείπια, μια που αυτός ο δρόμος, για τον οποίον οι ταξιδιώτες μιλούν με κάποια προτίμηση έναντι των άλλων και που δεν βλέπει κανείς παρά ένα σωρό τούρκικα και εβραϊκά σπίτια, δεν είναι, όπως η ίδια πόλη, παρά μια συνέχεια κατοικιών του μεσαίωνα, με χαμηλές εισόδους, πάνω από τις οποίες υπάρχουν επιγραφές, οι περισσότερες με γαλλικά εμβλήματα. Ξαναείδα εκεί τα οικόσημα που με τόση λύπη είχα πατήσει στη Μάλτα, στην εκκλησία του Αγίου Ιωάννου, φθαρμένα από την τριβή των παπουτσιών.

Στη Ρόδο αυτοί οι θυρεοί, λαξευμένοι σε άσπρο μάρμαρο και διατηρημένοι από αυτόν τον ουρανό που σεβάστηκε τον Παρθενώνα και τα ελληνικά αγάλματα, ξεπροβάλλουν άθικτοι με όλη την υπερηφάνεια των εμβλημάτων πάνω στους μαύρους τοίχους των κτισμάτων...

...Οδός των Ιπποτών είναι ανηφορική έρημη και γεμάτη από χορτάρι και γλιστερές πέτρες. Τα βήματά μας αντηχούσαν μακριά όπως πάνω στις πλάκες ενός υπογείου. Εδώ και κει ανοίγει μια μικρή πέτρινη καμάρα, που χρησιμεύει για είσοδο σε ένα άλλο δρόμο, σκοτεινό, στενό και βαθύ που βλέπει κανείς να ελίσσεται μέσα στο σκοτάδι, με τις λαξευμένες εισόδους του και τους θυρεούς του. Κανένας θόρυβος δεν ακουγόταν. Μερικά κυγκλιδόφρακτα παράθυρα ήταν στολισμένα με λουλούδια...

...Αυτές οι κατοικίες μοιάζουν με φρούρια. Όλα είναι σκοτεινά και τετράγωνα από τη βάση ως τη στέγη. Πυργίσκοι, σύμβολο υψηλής αριστοκρατίας, ανάμεσα σ' αυτόν τον λαό των αριστοκρατών, υψώνονται στις γωνίες κάθε σπιτιού. Πολεμίστρες προστατεύουν τις εισόδους και μεσαιωνικές επάλξεις ανοίγονται κάτω από τα δώματα.. Είχαμε σταματήσει να παρατηρούμε ένα θυρεό, κιτρινισμένο από τους αιώνες, όπως όλα τα μάρμαρα αυτού του τόπου των όμορφων ερειπίων. Τα οικόσημα από σμάλτο με δέκα χρυσά διακοσμητικά νομίσματα. Το αγέρωχο έμβλημα του οίκου των *Rieux*, 'οι *Rieux* σε κάθε αγώνα,' ήταν γραμμένο γύρω από την ασπίδα. Από κάτω, ήταν η είσοδος διακοσμημένη με αραβουργήματα σμιλεμένα σε γρανίτη των ανάγλυφων δοκών.

Τρίτη, 8 Οκτωβρίου 1850.

... **Π**ερίπατος μέσα στη Ρόδο. Περπατάμε για λίγο στην παραλία, μπαίνουμε στην πόλη από μια χαμηλή πορτούλα, χωμένη μες στα τείχη (ίσως ήταν η πύλη του Αγίου Παύλου επί Ιπποτοκρατίας και σήμερα πύλη του Ταρσανά). Μικρό λιμάνι με καμιά δωδεκαριά δεμένα πλοία, τρία υπό κατασκευή, κρότος από σφυριά. Στα δεξιά το Κονάκι του πασά (Χασάν Μπέη), μεγάλο κτίσμα, τετράγωνο και χαμηλό, υπάρχουν μπροστά σμιλάγγια και ξύλινοι γάντζοι που υποβάσταζαν τον φωτισμό κατά την πρόσφατη επίσκεψη του Σουλτάνου στη Ρόδο. Περπατάμε κατά μήκος του λιμανιού (περιοχή Κολώνας), ελληνικά καπηλειά και καταστήματα που χωρίζονται απ' το νερό με μια σειρά μεγάλα και ωραία δέντρα, (φλαμουριές; πλατάνια;) μπαίνουμε μέσα στην πόλη απ' τα δεξιά, από μια πύλη ανοιγμένη στο τείχος, αλλά πιο σύγχρονη, φτιαγμένη μετά απ' αυτό.

Η οδός των Ιπποτών: προχωρεί ανηφορίζοντας, αρκετά πλατειά, άδεια, μεγάλα σκαλοπάτια, είκοσι περίπου πόδια φαρδιά, με τους μουχαραμπιέδες (καφασωτά) να προβάλλουν από τα πέτρινα σπίτια. Ανεβαίνοντας τον δρόμο τα ομορφότερα βρίσκονται στα δεξιά μας: πλήθος οικόσημα, παράθυρα τετράγωνα, χωρισμένα στα τέσσερα με πέτρινους σταυρούς, τοξωτή πόρτα. Το γενικό χρώμα του δρόμου γκριζό, πιο πολύ θλιβερό παρά όμορφο. Ψηλά στον δρόμο μια μεγάλη πόρτα ή μεγάλη καμάρα που συνδέει τη μια πλευρά του δρόμου με την άλλη.

Βρισκόμαστε εδώ σε μια πλατειούλα (Πλατεία Κλεοβούλου) που σκιάζεται από ένα μεγάλο πλάτανο. Η εκκλησία του Αγίου Ιωάννη στ' αριστερά μας, δεξιά το σπίτι του Μεγάλου Μαγίστρου (Καστέλλο) στη στροφή αντικριστά ένα σπίτι με όμορ-

φα σταυρόσχημα παράθυρα που τα παισιώνουν γαϊδουράγκαθα (ανθέμια). Χαριτωμένη αυλή, χορταριασμένη, σιωπηλή.

Η εκκλησία του Αγίου Ιωάννη: τοξωτά παράθυρα, η οροφή με επένδυση ξύλου, κάποτε ζωγραφισμένη μπλε με χρυσαφένια άστρα, οκτώ κολώνες από πορφυρίτη, ασβεστωμένες, τέσσερις από κάθε πλευρά, τρεις έχουν κιονόκρανα περίπου κορινθιακά, άλλες δύο είναι απλοί άβακες, η όγδοη έχει ένα είδος γλώσσες στη σειρά, μέσα σε κύκλους, συμμετρικά.

Στο βάθος του χώρου τετράγωνο παράθυρο, με κάγκελα, κάποιον κλήμα περνούσε μέσα, πλημμυρισμένο από ήλιο. Δυο ή τρεις τάφοι των Μεγάλων Μαγίστρων, πολλοί λείπουν, σχεδόν όλοι κατεστραμμένοι. Τώρα είναι τζαμί και ελάχιστα σεβαστό αν κρίνουμε απ' ότι είναι παραμελημένο. Η Κεμπλά (η Κιμπλέ είναι το τμήμα του τεμένους το προσανατολισμένο στη Μέκκα όπου προσεύχονται οι πιστοί) και το Νιμπάρ (Νιμπέρ είναι άμβωνας του τεμένους). Μπήκαμε από μια πλάγια πόρτα και βγήκαμε από την κύρια, εκεί που τελειώνει ο νάρθηκας, είναι ξύλινη και διακοσμημένη με τριφύλλια και ανθέμια. Δύο πεζούλια στην πόρτα, μπροστά στα σκαλιά, το ένα είναι κορινθιακό κιονόκρανο, από λευκό μάρμαρο, το άλλο ένας μικρός βωμός για θυσίες, που το παισιώνουν γιρλάντες γύρω-γύρω και τον υποβαστάζουν βοϊδοκεφαλές. Δύο Άγγλοι βρίσκονταν στην εκκλησία, ο ένας ζωγράφιζε και ο άλλος χάραζε επιγραφές.

Ξανακατεβαίνουμε στην πόλη, κάπου-κάπου υπάρχουν θολωτά περάσματα, με τόξα που επικοινωνούν με τον ένα δρόμο και με τον άλλο. Τα παζάρια είναι φωτεινά, χωρίς τον ανατολίτικο χαρακτήρα, μυρίζουν ελληνικό μπακάλικο. Μεγάλα θορυβώδη καφε-

Η Ακτή Σαχτούρη (Σκάλα) πριν από τις επεμβάσεις.

νεία με τζάμια. Συχνά μια ζωγραφιά κρεμασμένη στον τοίχο που παριστάνει κάτι σαν λιοντάρι με γυναικεία κεφαλή. Κυπαρίσσια και μουριές στον δρόμο που είναι πλατύς (οδός Σωκράτους). Έκανα ένα μπάνιο σ' ένα τούρκικο χαμάμ, ανηφορίζοντας δεξιά.

Ο πύργος του Αγίου Νικολάου, ψηλός και τετράγωνος, σκοπιές στις τέσσερις γωνίες. Στη στέγη έχει στηθεί ένας πυργίσκος όπου ανεβαίνουμε με ξύλινη σκάλα. Οι προμαχώνες κατάφορτοι από κα-

νόνια, τα φώτα τους σκεπασμένα με θωράκια πλοίων. Στο εσωτερικό του πύργου κουτσουλές περιστεριών. Μέσα ένα δωμάτιο με θόλο σε σχήμα τόξου. Ουρανός γκριζος, ίχνος ήλιου, καιρός θλιμμένος.

Πάνω από τα δώματα των γκριζόμαυρων σπιτιών υψώνονται οκτώ μιναρέδες που οι ψηλότεροι τους είναι ο μιναρές του τζαμιού του Αγίου Ιωάννη και του τεμένους του Σουλεϊμάν, φοινικίες ξεπροβάλλουν μέσα από τα σπίτια.

Παράρτημα φωτογραφιών

Πανοραμική άποψη
της Παλιάς Πόλης

Τα γράμματα και οι τέχνες στην αρχαία Ρόδο

Το σύμπλεγμα του Λαοκόωντος (αντίγραφο) στην αίθουσα χορού του Καστέλλου – το πρωτότυπο φυλάσσεται στο Μουσείο του Βατικανού.

Η Ρόδος κατά την αρχαιότητα ήταν κέντρο πολιτισμού, που οφειλόταν στην οικονομική ανάπτυξη λόγω της ναυτικής της δύναμης και του εμπορικού πλούτου που συγκέντρωνε. Η ναυτιλία έδινε την ευκαιρία στους Ροδίους να ταξιδεύουν, να γνωρίζουν νέους τόπους και να μεταφέρουν ιδέες και γνώσεις στον τόπο τους.

Εδώ γεννήθηκαν πολλοί ποιητές, καλλιτέχνες, ιστορικοί, ρήτορες, φιλόσοφοι και λόγιοι. Εκτός από τις θεωρητικές καλλιέργηθηκαν και οι θετικές επιστήμες, η Γεωγραφία, η Αστρονομία, τα Μαθηματικά, η Φυσική και η Ιατρική. Η ροδιακή πολιτεία φρόντιζε για την πνευματική οργάνωση με τη δημιουργία σχολείων και βιβλιοθηκών. Σύμφωνα με τα προγράμματα της εποχής εκτός από τη γλώσσα διδάσκονταν η μουσική, η ωδική, τα μαθηματικά η γυμναστική και η κολυμβητική.

Τη Ρόδο επισκέπτονταν πολλοί ξένοι πνευματικοί άνθρωποι, καλεσμένοι από τους Ροδίους, για να συμβάλουν στη διαμόρφωση της πνευματικής φυσιογνωμίας του νησιού – άνθρωποι το ίδιο σημαντικοί όσο και οι Ρόδιοι.

Ο πνευματικός πολιτισμός ήταν μια παράδοση μακρόχρονη που τοποθετούσε τη Ρόδο ανάμεσα στις μεγαλύτερες πόλεις. Οι Ρωμαίοι τη θαύμαζαν και ο Οράτιος την αποκαλούσε *‘claram Rhodon’* (ένδοξη).

Η περιήγησή μας στην Παλιά Πόλη περιλαμβάνει ονομασίες δρόμων που αναφέρονται σ’ όλους αυτούς που έζησαν στη Ρόδο και πρόσφεραν στα γράμματα και τις τέχνες. Καλό είναι λοιπόν να τους γνωρίσουμε και να τους μνημονεύσουμε:

ΑΓΗΣΑΝΔΡΟΣ

Ρόδιος γλύπτης που αναφέρεται από τον Πλίνιο στο έργο του *περί «Φυσικής Ιστορίας»* ως ένας από τους τρεις που φιλοτέχνησαν το σύμπλεγμα του Λαοκόωντος. Οι άλλοι δύο ήταν ο Πολύδωρος και ο Αθηνόδωρος. Έζησε τον 1^ο αιώνα μ.Χ.

ΑΓΙΟΣ ΦΑΝΟΥΡΙΟΣ

Για τη ζωή και τον βίο του αγίου Φανουρίου γραπτές αναφορές δεν σώζονται. Όσα γνωρίζουμε είναι υποθετικά και πηγάζουν από μια εικόνα που βρέθηκε τον 14^ο-15^ο αιώνα στη Ρόδο. Η εικόνα βρέθηκε στα ερείπια ενός μισογκρεμισμένου ναού. Η εικόνα παρουσίαζε ένα νέο άνδρα με ρωμαϊκή στρατιωτική περιβολή, που στο ένα χέρι κρατούσε σταυρό και στο άλλο λαμπάδα και συνοδευόταν από το όνομα Φανούριος. Την εικόνα συμπλήρωναν 12 παραστάσεις που συμβόλιζαν τα μαρτύρια που υπέστη από τους Ρωμαίους όταν ασπάσθηκε τον Χριστιανισμό. Θεωρείται ότι έζησε γύρω στον 2^ο με 3^ο αιώνα μ.Χ. Η μνήμη του γιορτάζεται στις 27 Αυγούστου και η εκκλησία του βρίσκεται στον ομώνυμο δρόμο.

ΑΘΗΝΟΔΩΡΟΣ

Αγαλματοποιός που μαζί με τους Αγήσανδρο και Πολύδωρο φιλοτέχνησαν το σύμπλεγμα του Λαοκόωντος. Έζησε τον 1^ο αιώνα π.Χ.

Ο θεός Ήλιος, θεός της Ρόδου.
Βρέθηκε στην οδό Ιπποτών.
Αρχαιολογικό Μουσείο Ρόδου.

Βιβλιογραφία

- Αρχοντόπουλου Α. Θεοδώρου: *Ο ναός της Αγίας Αικατερίνης στην πόλη της Ρόδου και η ζωγραφική του ύστερου μεσαίωνα στα Δωδεκάνησα (1309-1453)*. Υπουργείο Πολιτισμού – Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Αιγαϊακών Σπουδών. Ρόδος-Αθήνα 2010.
- Αχειμάστου-Ποταμιάνου Μ. «Η εκκλησία της Παναγίας του Κάστρου της Ρόδου», *Αρχαιολογικόν Δελτίον* 23 (1968), Μελέται, 221-63.
- Balducci Hermes: *Architettura Turca in Rodi*. Prefazione di Giulio Jacopi 144 illustrazioni con disegni originali. Hoepli Editore Milano. Scuola Tipografica Artigianelli-Pavia 1932.
- Βενετοκλέους Δημητρίου: *Ιστορία της Νήσου Ρόδου, από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι την υποταγήν αυτής εις τους Ρωμαίους 79 μ.Χ.* Αλεξάνδρεια 1930.
- Bouhours, Père Dominique: *Pierre d'Aubusson, Μεγάλος Μάγιστρος της Ρόδου. Πολιορκία 1480 – Άλωσης 1522*. Εκδόσεις Τροχαλία 1996.
- Βρατσάλη Αντώνη: *Νιοχωρίτικα*. Εκδόσεις Τέχνη.
- Gabriel Albert: *La cité de Rhodes, MCCCX-MDXXII, Architecture militaire*, Paris, E. De Boccard, Editeur des ecoles Francaises d'Athenes et de Rome. 1, rue de Medicis, 1. 1921. Αδημοσίευτη μετάφραση Άννας-Μαρίας Κάσδαγλη.
- Gabriel Albert: *La cité de Rhodes, MCCCX-MDXXII, Architecture civile et Religieuse*, Paris, E. De Boccard, Editeur des ecoles Francaises d'Athenes et de Rome. 1, rue de Medicis, 1. 1923.
- Guérin V.: *Ile de Rhodes, Ρόδος και νεώτερα κείμενα*, μετάφραση Παπαϊωάννου Μανώλη. Εκδόσεις Δωδώνη.
- Δοντά Συμεών: *Ρόδος 1850-1950, εκατό χρόνια φωτογραφίας*.
- Ενεπεκίδη Π.Κ.: *Αθηναϊκά, Αττικοβοιωτικά, Δωδεκανησιακά 1815-1980*. Εκδόσεις Ωκεανίδα, Αθήνα 1991.
- Η Οθωμανική αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*. Έκδοση Υπουργείου Πολιτισμού Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων.
- Ιστορία και προβλήματα συντήρησης της Μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου*, έκδοση Γραφείου Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου, Προγραμματικής Σύμβασης ΥΠ.ΠΟ.-ΤΑΠ-Δήμου Ρόδου, Αθήνα 1992.
- Η Συντήρηση και η Αποκατάσταση των Οθωμανικών μνημείων στην Ελλάδα*. Εκδόσεις Αίμος, Θεσσαλονίκη 2009.
- Jacopi Giulio: *Il bagno di Solemano a Rodi, casa editrice d'arte, Bestetti @ Tumminelli S.A, Milano-Roma, Agosto 1930*.
- Καμπουρίδη Χ., Λεβούνη Γ.: *Νεοελληνική Τέχνη 20^{ός} αιώνας. Ζωγραφική, Χαρακτική, Γλυπτική. Οι πολύτιμες συλλογές της Πινακοθήκης Ρόδου*. Υπουργείο Αιγαίου.
- Καρούζου Ι. Χρήστου: *Ρόδος-ιστορία-μνημεία-τέχνη*. Εκδόσεις Έσπερος, Αθήνα 1973.
- Κάσδαγλη Άννας-Μαρίας: «Κατάλογος των θυρεών της Ρόδου», *Αρχαιολογικόν Δελτίον*, τόμος 48-49 (1994-1995), Μελέτες, 211-246.
- Κόλλια Ηλία: *Οι Ιππότες της Ρόδου. Το παλάτι και η πόλη*. Εκδοτική Αθηνών Α.Ε. Αθήνα 1991.
- Κολώνα Βασίλη: *Ιταλική αρχιτεκτονική στα Δωδεκάνησα 1912-1943*. Εκδόσεις Ολκός.
- Krumbacher Karl: *Ελληνικό ταξίδι, Κέρκυρα - Αθήνα - Πειραιάς - Δωδεκάνησα - Σμύρνη - Έφεσος - Αϊδίνιο - Σύρος - Χίος - Λέσβος - Κωνσταντινούπολη*. Νεοελληνική Ιστορική Βιβλιοθήκη. Ιστορητής 1994.
- Κωνσταντινόπουλου Γρηγόρη: *Η πόλη της Ρόδου, η παλιά και η νέα*. Εκδόσεις Adam.

- Κωνσταντινόπουλου Γρηγόρη: *Το Αρχαιολογικό Μουσείο της Ρόδου*, Εκδόσεις Αδαμ.
- Λαμαρτίνος-Νερβάλ-Γκωτιέ: *Τρεις Γάλλοι ρομαντικοί στην Ελλάδα*. Ολκός, Αθήνα 1990.
- La presenza italiana nel dodecaneso tra il 1912 e il 1948. La Ricerca archeologica. La concervazione. Le scelte progettuali.* Scuola archeologica italiana di Atene. Edizione del prisma 1996.
- Μάγου Σ. Κυριάκου: Διπλωματική εργασία, Θεσσαλονίκη, Ιούλιος 1997.
- Matilde Cante: "La capella di S. Demetrio dei Piossasco a Rodi". *Ρόδος 2.400 χρόνια*. Αθήνα 1999.
- Μαριά Γ. Μάγδας: *Θύρες και Θυρώματα της Ρόδου στο πέρασμα των αιώνων*. Ρόδος 2002.
- Μαριά Γ. Μάγδας: *Εκπαιδευτήρια της Δωδεκανήσου*. Ρόδος 2008.
- Μαριά Γ. Μάγδας – Συμεών Δοντά: *Εκκλησίες και εξωκκλήσια της Ρόδου από τον 11^ο έως και το τέλος του 16^{ου} αι.* Εκδόσεις Ζήτη 2016.
- Martinoli Simona – Perotti Eliana: *Architettura Coloniale Italiana Nel Dodaceneso 1912-1943*, Edizione Fondazione Giovanni Agnelli 1999.
- Ματαφτίεβα Βέρα: *Τζεμ, ο ικέτης της Ανατολής*. 'Νέα σύνορα', Αθήνα 1999.
- Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου. Έργα αποκατάστασης 2000-2008.* Υπουργείο Πολιτισμού – Τ.Δ.Π.Ε.Α.Ε. Επιτροπή παρακολούθησης έργων στα μνημεία της Μεσαιωνικής Πόλης της Ρόδου. Ρόδος 2008.
- Μεσογειακή Γοτθική Αρχιτεκτονική*: Αθήνα 2007.
- Mesturino V.: *Il Castello di Rodi durante l'occupazione dei cavalieri gerosolimitani di S. Giovanni e sviluppi architettonici durante i restauri promossi dal governo Italiano*. Torino.
- Μπιλιότου Εδουάρδου – Αββά Κοτρέ: *Η Νήσος Ρόδος*, τόμος Α' και Β'. Μετάφραση υπό Μ. Μαλλιαράκη και Σ. Καραβοκυρού. 1881.
- Nasuhoglu Sadi: *Rodos Osmanli Domeni Gegmeleri* – Κρήνες Οθωμανικής Περιόδου Ρόδου. 2015.
- Νικολάου Μ. Νίκου: *Οδοιπορικό στην ιστορία της πόλης της Ρόδου μέσα από τα ονόματα των δρόμων της*. Έκδοση Δήμου Ροδίων, Ρόδος 1998.
- Ντάρελ Λώρενς: *Η θαλάσσια Αφροδίτη*, εκδόσεις Κανάκη, Αθήνα 2000.
- Ορλάνδου Κ. Αναστασίου: *Αρχείον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος. Περιοδικόν σύγγραμμα*. Τόμος Γ' 1948, Τεύχος 1. Αθήναι Τυπογραφείον 'Εστία'.
- Παπαχριστοδούλου Χριστόδουλου, *Ιστορία της Ρόδου από τους προϊστορικούς χρόνους έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1948)*, Αθήνα 1972.
- Παυλίδη Βαγγέλη. *Ρόδος 1306-1522 Μια Ιστορία*. Εκδόσεις Rodos Image.
- Rodi e le isole Italiane dell'Egeo.
- Rottiers (Colonel): *Monuments de Rhodes* 1828.
- Τσιρπανλή Ν. Ζαχαρία: *Η Ρόδος και οι Νότιες Σποράδες στα χρόνια των Ιωαννιτών Ιπποτών (14ος-16ος αι.). Συλλογή Ιστορικών Μελετών*. Ρόδος 1991.
- Τσιρπανλή Ν. Ζαχαρία: *Ανέκδοτα έγγραφα για τη Ρόδο και τις Νότιες Σποράδες από το Αρχείο των Ιωαννιτών Ιπποτών 1421-1453*. Ρόδος 1995.
- Υπουργείο Πολιτισμού: *15 χρόνια έργων αποκατάστασης στην Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου*, πρακτικά του Διεθνούς Επισημονικού Συνεδρίου, Τόμος Α-Β, Αθήνα 2007.
- Faccioli Arturo. *Δωδεκάνησα – Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα*. Εκδόσεις Θυμέλη Μπανούση.
- Φλωμπέρ Γουσταύου: *Το ταξίδι στη Ρόδο*, Εισαγωγή-Μετάφραση Τατιάνα Τσαλίκη-Μηλιώνη, Αθήνα 1993.

Περιεχόμενα

<i>Αντί προλόγου: ένας περίπατος στην Παλιά Πόλη</i>	7
<i>Χαιρετισμός του Δημάρχου Ροδίων Φώτη Χατζηδιάκου</i> ...	10
<i>Χαιρετισμός του Τέρη Χατζηϊωάννου, Αντιδημάρχου Πολιτισμού και Μεσαιωνικής Πόλης Ρόδου</i>	11
<i>Χαιρετισμός του Σάββα Καραγιάννη, τέως Δημάρχου Ρόδου</i>	13
Ο περίπατος αρχίζει...	16
...και μπαίνουμε στην τειχισμένη πόλη	19
Η δεύτερη πολιορκία των Τούρκων και η αποχώρηση των Ιπποτών	21
Πλατείες Σύμης και Αργυροκάστρου	22
Το κτήριο της Οπλοθήκης	24
Τα ερείπια του ναού της Αφροδίτης	24
Το κτήριο της Δημοτικής Πινακοθήκης	24
Το ιπποτικό ναυδριο του Αγίου Δημητρίου	25
Πλατεία Αργυροκάστρου	31
Το κτήριο της Πυριτιδαποθήκης	31
Το Παλιό Νοσοκομείο των Ιπποτών – Βιβλιοθήκη της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας σήμερα	31
Η Παλαιοχριστιανική Κολυμβήθρα	32
Μουσείο Λαϊκής Κοσμητικής Τέχνης Δωδεκανήσου	32
Το κατάλυμα της 'Γλώσσας' της Ωβέρνης	32
Το κονάκι του Χασάν Μπέη	33

Πλατεία Μεγάλου Αλεξάνδρου (Πλατεία Μουσείου) ...	38
Το Εργαστήριο Κεραμικής του Ικάρου (Icaro Rodi)	39
Το Νέο Νοσοκομείο των Ιπποτών (Αρχαιολογικό Μουσείο) ..	40
Το κατάλυμα της 'Γλώσσας' της Αγγλίας	40
Οικία Guy De Melay – Σήμερα Εθνική Τράπεζα	41
Η Παναγιά του Κάστρου	41
Οδός Ιπποτών	49
Κτήριο Διομήδη De Vilaragut	49
Το κατάλυμα της 'Γλώσσας' της Ισπανίας	50
Το κατάλυμα της 'Γλώσσας' της Προβηγκίας	51
Η κατοικία του Πριόρη της εκκλησίας της Γαλλίας	51
Το εκκλησάκι του Αρχαγγέλου Μιχαήλ – Αγία Τριάδα	51
Η οικία του πρίγκηπα Τζεμ	52
Το κατάλυμα της 'Γλώσσας' της Γαλλίας	52
Το κατάλυμα της 'Γλώσσας' της Ιταλίας	52
Η κατοικία του αμιράλη Costanzo Operti	53
Πλατεία Κλεοβούλου	74
Η Λότζια	75
Το Παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου – Καστέλλο	75
Ο ξενώνας της Σχολής Καλών Τεχνών	76
Οδός Παναιτίου	80
Το Μουσουλμανικό Σχολείο	82
Το τζαμί του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς	82

Οδός Θεοφιλίσκου	89
Το Μουσουλμανικό Δικαστήριο – 1906	89
Οδός Αγησάνδρου	93
Το ναῦδριο της οδού Αγησάνδρου	93
Η Πύλη Αμπουάζ	101
Ο Πύργος του Ρολογιού	103
Η Μουσουλμανική Βιβλιοθήκη – Αχμέτ Χαφίζ	103
Η μονή του Αγίου Γεωργίου – ‘Χουρμαλί Μεντρεσέ’	104
Η εκκλησία του Αγίου Μάρκου	104
Οδός Σωκράτους	113
Το τούρκικο καφενείο	113
Το Σιντριβάν Τζαμί	113
Το τζαμί του Μεχμέτ Αγά	114
Ο Ναός των Αγίων Αποστόλων και το Ιμαρέτ (Πτωχοκομείο)	114
Τα Καμένα (Πλατεία Ιπποκράτους)	125
Πλατεία Ιπποκράτους	127
Το σιντριβάνι της Πλατείας Ιπποκράτους	127
Η ‘Καστελλανία’	127
Η εβραϊκή συνοικία – Πλατεία Εβραίων Μαρτύρων	136
Ο Ναός του Αγίου Σεβαστιανού	138
Το κτήριο του ‘Ναυαρχείου’	138
Το Καταλανικό Μέγαρο	138
Η Συναγωγή	139
Ο ξενώνας της Αγίας Αικατερίνης	139
Η Παναγιά του Μπούργκου	144

Οδός Κισθηνίου	148
Η Παναγιά της Νίκης	148
Ο Ναός του Αγίου Παντελεήμονα	148
Ανώνυμη εκκλησία	148
Ίδρυμα Ιωσήφ Νοτρίκα – Εβραϊκό Σχολείο	149
Η κρήνη του Edmond Rothschild	149
Η πύλη του Αγίου Ιωάννου	162
Το τζαμί του Ιμπραήμ Πασά	163
Η εκκλησία της Αγίας Τριάδος	163
Η εκκλησία της Αγίας Αικατερίνης	163
Η εκκλησία του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου	163
Η εκκλησία της Αγίας Μαρίνας	164
Ο ερειπωμένος Ναός του ‘Αρχαγγέλου Μιχαήλ’	164
Ο Ναός του Αγίου Σπυρίδωνος	164
Η ανώνυμη εκκλησία της οδού Πυθαγόρα	164
Η πύλη του Αγίου Αθανασίου	170
Το τζαμί του Χαμζά Μπέη	171
Το τζαμί του Σουλτάνου Μουσταφά	171
Το τζαμί του Ρετζέπ Πασά	171
Τα λουτρά του Σουλτάνου Μουσταφά	171
Η εκκλησία της Αγίας Κυριακής	172
Η εκκλησία του Αγίου Φανουρίου	172
Ο Ναός του Αγίου Αυγουστίνου και παρεκκλησί του Αγίου Νικολάου	173
Η εκκλησία των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης	173
Η εκκλησία του Αγίου Αρτεμίου	173
Η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής	174

Ο Ναός του Αγίου Αθανασίου	174
Το εκκλησάκι του Αρχαγγέλου Μιχαήλ	174
Η εκκλησία των Αγίων Θεοδώρων	174
Όταν οι περιηγητές επισκέπτονταν τη Ρόδο	186
<i>Η νήσος Ρόδος, του Charles Cottu</i>	187
<i>Ταξίδι στη Ρόδο, του Gustave Flaubert</i>	188
<i>Travels and Discoveries in the Levant</i> (<i>Ταξίδια και ανακαλύψεις στην Ανατολή</i>) του Charles Thomas Newton, M. A.	190
<i>Η νήσος Ρόδος, του Victor Guérin</i>	195
<i>Ελληνικό Ταξίδι – Νήσος Ρόδος, του Karl Krumbacher</i> ...	197
<i>Η Οδός των Ιπποτών και η Μελαγχολία της,</i> του Paul Lindau	199
<i>Από το Αιγαίο στο Τυρρηνικό Πέλαγος – Dall'Egeo</i> <i>al Tirreno, του Amedeo Maiuri</i>	200
Παράδοση και Αρχιτεκτονική στη Ρόδο. Το πολεοδομικό πρόβλημα στο Κάστρο, του Δ. Πικιώνη	205
Το Κάστρο ή η Χώρα, του Χρήστου Ι. Καρούζου	208
Βυζαντινά και Μεταβυζαντινά Μνημεία της Ρόδου, του Αναστασίου Κ. Ορλάνδου	210
Η Θαλάσσια Αφροδίτη, του Laurence Durrell	213
Ο Βιολιτζής, του Αντώνη Βρατσάλη	214
Η Οχύρωση της Μεσαιωνικής Πόλης – Συντελεστές του Οικοδομικού Έργου, του Ηλία Κόλλια	216

Ιταλική Αρχιτεκτονική στα Δωδεκάνησα 1912-1943. Τα αναστηλωτικά έργα στην Παλιά Πόλη, του Βασίλη Κολώνα	218
Παράρτημα φωτογραφιών	220
Πανοραμική άποψη της Παλιάς Πόλης	221
Το αντίκρημνο	228
Πλατεία Σύμης	231
Πλατεία Αργυροκάστρου	232
Πλατεία Μεγάλου Αλεξάνδρου (ή Πλατεία Μουσείου)	234
Το Αρχαιολογικό Μουσείο (Το Νέο Νοσοκομείο των Ιπποτών)	237
Οδός Ιπποτών	239
Το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου – Καστέλλο	243
Ο ζωγραφικός διάκοσμος του Καστέλλου	247
Ψηφιδωτά δάπεδα στο Καστέλλο	249
Πλατεία Ιπποκράτους	252
Πλατεία Εβραίων Μαρτύρων	254
Τα λουτρά του Σουλτάνου Μουσταφά (Δημοτικά Λουτρά – Χαμάμ) στην Πλατεία Αρίωνος	257
Τα σοκάκια της Παλιάς Πόλης	258
Εκκλησίες και μοναστήρια	266
Τζαμιά	269
Περιμετρικά Τείχη	270
Πύλες	276
Ο Μώλος των Μύλων και ο Φάρος του Αγίου Νικολάου	282

Τα γράμματα και οι τέχνες στην αρχαία Ρόδο	284
Αγήσανδρος	285
Άγιος Φανούριος	285
Αθηνόδωρος	285
Αναξανδρίδης	286
Αλεξανδρίδης Κωνσταντίνος	286
Ανδρόνικος	286
Ανθέας	286
Αντισθένης	286
Αντιφάνης	286
Απελλής	286
Απολλώνιος	287
Αρχέλαος	287
Διονύσιος	287
Δωριεύς	287
Εκάτων	288
Επίχαρμος	288
Εργείας	288
Εύδημος	288
Εύδοξος	288
Ζήνων	288
Ηλεκτρυώνη	288
Ήριννα	289
Θεοφιλίσκος	289
Ιεροκλής	289
Ίππαρχος	289
Ιππόδαμος	290

Ιπποκράτης	290
Καλλίξενος	290
Κέρκαφος	290
Εμμανουήλ Ιωαννίδης Κισθήνιος	291
Κλεοβουλίνη	291
Κλεόβουλος	291
Κωνσταντίνος ο Ρόδιος	291
Λαοκόων	291
Λάχης	292
Μανοήλ Κουντής	292
Μενεκλής	292
Μητροπολίτης Ευθύμιος	292
Νικάσυλος	292
Παναίτιος	292
Πείσανδρος	293
Πεισίροδος	293
Πολύδωρος	293
Πρωτογένης	293
Σιμίας	293
Τιμαχίδας	293
Τιμοκρέων	294
Τληπόλεμος	294
Φιλητάς	294
Χάρης	294
Βιβλιογραφία	296
Χάρτης της Παλιάς Πόλης - δρόμοι και μνημεία	302